

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО СТУДЕНТІВ ТА АСПІРАНТІВ

«Шевченківська весна»

МАТЕРІАЛИ

*Міжнародної науково-практичної конференції
студентів, аспірантів та молодих вчених*

Частина II

10 квітня 2020 року

Київ - 2020

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова оргкомітету:

Копійка В.В., директор Інституту міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка, доктор політичних наук, професор.

Заступник голови оргкомітету:

Бойко В.О., голова Наукового товариства студентів Інституту міжнародних відносин, член Ради молодих вчених Інституту міжнародних відносин, студентка 3 курсу спеціальності «міжнародне право».

Члени оргкомітету:

Нанавов А.С., заступник директора з науково-педагогічної роботи, кандидат економічних наук, доцент кафедри світового господарства та міжнародних економічних відносин.

Штогрін К.В., заступник голови Наукового товариства студентів Інституту міжнародних відносин з питань координації наукової діяльності аспірантів, член Ради молодих вчених Інституту міжнародних відносин, студент магістратури 1 року навчання спеціальності «міжнародні економічні відносини»;

Білас І.Г., завідувач кафедри порівняльного і європейського права, доктор юридичних наук, професор;

Дайнеко В.В., завідувач кафедри іноземних мов, кандидат філологічних наук, професор;

Даниленко С.І., завідувач кафедри міжнародних медіакомунікацій та комунікативних технологій, доктор політичних наук, доцент;

Дорошко М.С., завідувач кафедри країнознавства, доктор історичних наук, професор;

Мицик В.В., завідувач кафедри міжнародного права, доктор юридичних наук, професор;

Калакура В.Я., завідувач кафедри міжнародного приватного права, кандидат юридичних наук, доцент;

Манжола В.А., завідувач кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики, доктор історичних наук, професор; 3

Матвієнко В.М., завідувач кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби, доктор історичних наук, професор;

Расшивалов Д.П., завідувач кафедри міжнародного бізнесу, кандидат економічних наук, доцент;

Рижков М.М., завідувач кафедри міжнародної інформації, доктор політичних наук, професор;

Рогач О.І., завідувач кафедри міжнародних фінансів, доктор економічних наук, професор;

Шнирков О.І., завідувач кафедри світового господарства та міжнародних економічних відносин, доктор економічних наук, професор.

Алєко К.В., голова Секретаріату Наукового товариства студентів та аспірантів Інституту міжнародних відносин, студентка 2 курсу спеціальності “міжнародні відносини”;

Катрага К.О., членкиня Секретаріату Наукового товариства студентів та аспірантів Інституту міжнародних відносин, студентка 1 курсу спеціальності «міжнародне право»;

Кириленко М.С., членкиня Секретаріату Наукового товариства студентів та аспірантів Інституту міжнародних відносин, студентка 2 курсу спеціальності «міжнародне право»;

Краснікова Е.К., членкиня Секретаріату Наукового товариства студентів та аспірантів Інституту міжнародних відносин, студентка 2 курсу спеціальності «міжнародне право»;

Пеньковська С.М., членкиня Секретаріату Наукового товариства студентів та аспірантів Інституту міжнародних відносин, студентка 2 курсу спеціальності «міжнародне право»;

Примак Я.Ю., голова відділу SMM Наукового товариства студентів та аспірантів Інституту міжнародних відносин, студентка 2 курсу спеціальності «міжнародні економічні відносини»;

Погляд В.Б., членкиня відділу SMM Наукового товариства студентів та аспірантів Інституту міжнародних відносин, студентка 2 курсу спеціальності «міжнародні економічні відносини»;

Михайлова К.М., членкиня відділу SMM Наукового товариства студентів та аспірантів Інституту міжнародних відносин, студентка 2 курсу спеціальності «міжнародні економічні відносини»;

Гоч Д.П., членкиня відділу SMM Наукового товариства студентів та аспірантів Інституту міжнародних відносин, студентка 3 курсу спеціальності «міжнародне регіоназнавство»;

Рудницька А.М., голова Редколегії Наукового товариства студентів та аспірантів Інституту міжнародних відносин, студентка 2 курсу спеціальності «міжнародні економічні відносини»;

Кравченко М.І., членкиня Редколегії Наукового товариства студентів та аспірантів Інституту міжнародних відносин, студентка 2 курсу спеціальності «міжнародні економічні відносини»;

Пеньковська С.М., членкиня Редколегії Наукового товариства студентів та аспірантів Інституту міжнародних відносин, студентка 2 курсу спеціальності «міжнародне право»;

Казанцева А.А., членкиня Редколегії Наукового товариства студентів та аспірантів Інституту міжнародних відносин, студентка 4 курсу спеціальності «міжнародні економічні відносини»;

Гутик Д.Т., член Редколегії Наукового товариства студентів та аспірантів Інституту міжнародних відносин, студент 2 курсу спеціальності «міжнародні відносини»;

Сорокіна О.О., голова відділу Академічної доброчесності Наукового товариства студентів та аспірантів Інституту міжнародних відносин, студентка 3 курсу спеціальності «міжнародне право» ;

Воронова М.Д., членкиня відділу Академічної доброчесності Наукового товариства студентів та аспірантів Інституту міжнародних відносин, студентка 1 курсу спеціальності «міжнародне право».

ЗМІСТ

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА	6
Путкардзе К. Російсько-іранські відносини у дискурсі розширення «БРІКС»	6
Шамкін М.Б. Народна дипломатія Республіки Білорусь як «третій шлях» між державно-центричним та пост-державним підходами	10
МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО	15
Наливанна Д.М. Міжнародні стандарти незалежності суддів	15
Чубінідзе О.О. Тенденції законодавчого закріплення універсальної юрисдикції в Україні	17
МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО	21
Заблоцький К.В. Squeeze-out: аналіз на конституційність	21
Міліцина К.М. Об'єкти, створені за допомогою штучного інтелекту та штучним інтелектом безпосередньо, в судовій практиці Китайської Народної Республіки	24
Пашинський А.П. Законодавство Фінляндської Республіки як приклад системного врегулювання майнових наслідків фактичних шлюбних відносин	27
Троян А.В. Проблемні аспекти застосування типових контрактів FIDIC в Україні	30
СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ	33
Плющ Д.С. Вплив трансформації торговельної політики України на ефективність торгівлі товарами з ЄС	33
МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС	
Бех А.А. Особливості світового ринку цифрової музики	36
Рушковський М.В. Сучасні статистичні інструменти ризик-менеджменту багатонаціональних підприємств .	39
МІЖНАРОДНІ МЕДІАКОМУНІКАЦІЇ ТА КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ	43
Бай Лу Особливості державного PR Китаю у країнах Центральної та Східної Європи: зовнішньополітичні інструменти	43

Гринчук М.С. Особливості використання урядом Сполучених Штатів Америки новітніх технологій у боротьбі з тероризмом	46
Шустенко С.О. Забезпечення інформаційних прав людини радою Європи	49
МІЖНАРОДНА ІНФОРМАЦІЯ ТА КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ.....	52
Євдомаха М.С. Екологічна зовнішня політика, як інструмент м'якої сили.....	52
Пархомчук А.Д. Позиція адміністрації Д. Трампа з проблеми арабо-ізраїльського врегулювання.....	54
МІЖНАРОДНЕ РЕГІОНОЗНАВСТВО	58
Елмаджуб Абдалла Омар Абдалла ЛІВІЙСЬКА КРИЗА: ГОЛОВНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ	58
А.В. Замятін ПОТЕНЦІАЛ ВИКОРИСТАННЯ «М'ЯКОЇ СИЛИ» РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ В ВІРМЕНІЇ	61
Зіневич І.В. «ОРІЄНТАЛІЗАЦІЯ» СВІТОВОГО ПРОСТОРУ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	64

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ І ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА

*Путкарадзе Каха**

РОСІЙСЬКО-ІРАНСЬКІ ВІДНОСИНИ У ДИСКУРСІ РОЗШИРЕННЯ

«БРІКС»

Останні роки, в умовах загострення дипломатичного протистояння із США та ЄС, зовнішня політика Російської Федерації характеризується активізацією як розбудови двосторонніх стратегічних партнерств, так і використання різного роду багатосторонніх майданчиків співробітництва. Одним з таких інструментів наразі виступає неформалізована переговорна платформа держав-учасниць БРІКС.

Особливо помітним використання РФ цього багатостороннього форуму стало в 2015 році – у ході проведення VII саміту БРІКС в Уфі, у якому брав участь президент Ірану Хасан Роухані. Після саміту в Уфі не в останню чергу з подачі російських ЗМІ пішли розмови про потенційну можливість приєднання Ірану до БРІКС і ШОС щонайменше у статусі держави-спостерігача. З того моменту в багатьох публікаціях Іран почав сприйматися як умовний спостерігач БРІКС, тоді як в офіційних документах його статус не був і не може бути прописаний, в силу декількох обставин. По-перше, БРІКС не є міжнародною організацією. По-друге, саме розширення ядра економічного союзу, в рамках якого об'єдналися країни, що мають безліч протиріч та неспівпадінь у зовнішньополітичних цілях, може привести до внутрішньої кризи цього об'єднання, якщо не до повного припинення діяльності через остаточну неможливість узгодження відповідних інтересів.

Не зважаючи на це, у 2015 році почалися розмови про розширення торговельно-економічної взаємодії, а також співпраці в сфері енергетики між Іраном та країнами-учасницями БРІКС. Була відзначена і певна привабливість БРІКС для Ірану. Так, президент ІРІ Х. Роухані в ході свого виступу в Уфі у 2015

* аспірант кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики
Інститут міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: проф. д.і.н. Кошпель О.А.

році зазначив: «Ми вважаємо, що три політичні та економічні організації (БРІКС, ШОС, ЄврАзЕС), що об'єднують понад 50% населення світу, найбільших виробників і споживачів енергії, що володіють колосальним економічним потенціалом, найбільшим світовим виробництвом, здатні виробляти нові підходи у вирішенні тих проблем, які диктує ХХІ століття» [1].

Виступ Х. Роухані засвідчив, що для Ірану було надзвичайно важливо вийти з міжнародної ізоляції і знайти своє місце в існуючих міжнародних та регіональних структурах безпеки і співробітництва, оточивши себе партнерами і союзниками на основі спільності інтересів та взаємної поваги. Майданчик БРІКС виглядав у цьому розумінні як один з перспективних. У свою чергу, володіючи вигідним географічним положенням, багатими природними ресурсами (насамперед нафтою і природним газом), цінним досвідом переведення економіки на ринкові засади із збереженням системи соціального захисту, а також будучи енергетичним і транспортним центром регіону, Іран привернув увагу безлічі потенційних інвесторів і партнерів з країн-учасниць БРІКС. Особливим поштовхом для цього стала інформація про зняття з Ірану санкцій в ході реалізації СВПД.

Разом з тим, вже після того, як 5 листопада 2018 року проти Ірану був знову введений розширений пакет економічних санкцій, які посилили заходи щодо компаній і приватних осіб Ірану, що діють в нафтовому, банківському та транспортному секторах економіки, багато країн і приватні компанії постаралися вивести свої активи або різко скоротити фінансові операції з Іраном, щоб не потрапити під американський список санкцій. Для восьми країн (Греція, Індія, Італія, Китай, Південна Корея, Тайвань, Туреччина, Японія) було зроблено послаблення – їм було дозволено закуповувати іранську нафту під час демонстрування істотного скорочення поставок сирової нафти з цієї країни. У списку країн виявилися і дві держави, що входять в об'єднання БРІКС – Індія і Китай, які поряд з Росією запевняли, що в будь-якому випадку підтримають торгові відносини з Іраном навіть під загрозою американських санкцій.

Проте, у тому ж 2018 році стало відомо, що «Роснефть» «змінити стратегію і вирішила зосередитися на проблемі зростання всередині Росії», відмовившись від інвестицій в Іран, хоча головний виконавчий директор держкомпанії, Ігор Сечін, ще в кінці 2017 р. говорив про великі спільні російсько-іранські проекти в галузі нафтогазової видобутку [2].

Аналогічним чином китайська державна нафтова компанія CNPC призупинила інвестиції в розробку газового родовища Південний Парс в Ірані, оскільки Китай не хотів провокувати Сполучені Штати, з якими він перебував у стані торговельної війни. З іншого боку, вже після саміту G-20 в Аргентині (грудень 2018 року), на полях якого глави Китаю і США домовилися призупинити торгову війну, з'явилася інформація з боку представників спільної ірано-китайської торгової палати про те, що фінансові і банківські операції між Китаєм і Іраном будуть відновлені поряд з нафтовими постачаннями. Таким чином, головними партнерами, на які зараз може орієнтуватися і до деякої міри спиратися Іран – це Китай і Індія.

Загалом російська позиція щодо можливого приєднання Ірану як повноправного учасника БРІКС наразі виглядає заперечливою, що проглядається у трьох головних аргументах Москви:

1. Апелювання до необхідності ефективної роботи неформалізованого об'єднання та потреби збереження спільності інтересів його учасників. Сюди ж відноситься і проблема збереження політичної орієнтації учасників вже розширеного БРІКС;

2. Спирання на умовний «іміджевий підхід», що ставить питання про авторитетність БРІКС після його розширення;

3. Заклик до регіонального принципу активізації співробітництва об'єднання – підтримка саме формату «БРІКС+», а не розширення так званого неформалізованого членства. При цьому цікавим є факт відсутності з боку російських експертів-міжнародників виділення Ірану як особливого партнера чи учасника. Зокрема, наприкінці 2019 року директор Інституту Далекого Сходу РАН Сергій Лузянін заявив, що БРІКС не може і не повинно на даному етапі

розширюватися. Утім, об'єднання має орієнтуватися на розвиток формату співпраці з регіональними інтеграційними організаціями та іншими державами. У Латинській Америці такою потенційною державою, яку потрібно і можна залучати в рамках «аутріч» та «БРІКС+» – є Аргентина, у межах Середнього Сходу – Туреччина, у регіоні Східної Азії – Індонезія [3]. Також показово, що у 2020 році головування в БРІКС перейшло до Росії, на порядку денному політики якої, питання про розширення БРІКС або підтримки у цьому напрямі Ірану – не стоїть.

Окреслена вище поведінкова нестабільність держав-учасниць БРІКС, а головне заперечна позиція Російської Федерації цілком логічно ставить перед іранською дипломатією дилемне питання: розглядати перспективу приєднання Ірану до союзу БРІКС за типом приєднання до ШОС, чи робити ставку на розвиток «точкових» двосторонніх відносин з тими державами-партнерами, які можуть не тільки постулювати свою риторичну прихильність СВПД, але і продовжити економічну взаємодію з Тегераном, який змушений терпіти тяготи санкційної політики Сполучених Штатів.

Список використаних джерел:

1. Встреча президента Российской Федерации Владимира Путина с президентом Ирана Хасаном Рухани [Електронний відео-ресурс]. – 9 июля 2015 г. – Режим доступу: https://video.img.ria.ru/Volume29/Flv/direct/2015/07/09/2015_07_09_PutinRuhanirus_n0odmr3z.heb.mp4.

2. Василенко П. БРИКС и Иран: краткая история взаимодействия // BRICS INFORMATION PORTAL [Електронний ресурс]. – December 30, 2018. – Режим доступу: <http://infobrics.org/post/27916>.

3. Говорить о расширении БРИКС пока рано, считают эксперты [Електронний ресурс]. – РИА НОВОСТИ. – 11 ноября 2019 г. – Режим доступу: <https://ria.ru/20191111/1560806355.html>.

Народна дипломатія Республіки Білорусь як «третій шлях» між державно-центричним та пост-державним підходами

Одним з ключових напрямів сучасних досліджень дипломатії як інструменту зовнішньої політики держави є виділення аспекту неофіційної дипломатії. В цьому плані наша увага звернена до питання інтерпретації «народної дипломатії» як підвиду неофіційною, а також особливостей її реалізації Республікою Білорусь.

Спираючись на суб'єктний підхід у вивченні «народної дипломатії», відзначимо, що останній характерно переважно два умовних типи практичної реалізації: державно-центричний та пост-державний.

Перший з них може бути позначений як продовження зовнішньої політики держави з використанням недержавних структур, форм і способів їх впливу. Практичними прикладами такого типу в історичному плані можна вважати досвід радянської дипломатії, а на сучасному етапі – дипломатичну практику РФ і КНР.

Поняття «народна дипломатія» з'явилося в СРСР ще після Другої світової війни. Згадуватися у пресі цей термін почав в 60-і роки ХХ століття. Однак у науковій літературі того періоду він так і не отримав офіційного застосування. В рамках радянського підходу метою «народної дипломатії» було привернення країн соціалістичного табору, дружбу і співробітництво з якими вибудовував радянський уряд. Фактично це була дипломатія держави «іншими руками».

На сьогоднішній день такий підхід знаходить відображення в так званій «громадській дипломатії», яку використовує і просуває Російська Федерація. Подібно «народній дипломатії» СРСР, російська «громадська дипломатія» також оперує категоріями: «дружба», «мир», «добро» і «співпраця» з метою просування національних інтересів. Разом з тим дані категорії виглядають досить

* Аспірант кафедри політології
Юридичний факультет БГУ, м. Мінськ, Білорусь.
Науковий керівник: Слущька Л.В., доц., к.і.н.

суперечливими, з точки зору своєї інтерпретації та кінцевого результату. Також, характерною рисою як радянського, так і російського підходу є вказівка на необхідність чіткої відповідності «громадської дипломатії» зовнішньополітичному курсу держави з додатковим використанням всіх доступних їй засобів масової комунікації [1].

Ще одним прикладом державно-центричної моделі «народної дипломатії» можна вважати концепцію, що була сформульована першим Прем'єром Держради КНР Чжоу Еньлаєм ще в середині 1950-х рр. для визначення взаємодії молодого Китайської Народної Республіки з іншими державами, в умовах її ізоляції і відсутності офіційних дипломатичних відносин. Для цих цілей в 1954 році було створено Китайське народне товариство дружби із закордоном, яке на цей момент включає підрозділи у всіх китайських провінціях, а також Товариство дружби з окремими державами [2, с. 285].

Другим підтипом «народної дипломатії» є пост-державна модель, яка позначена широким спектром діяльності різного роду недержавних соціальних рухів і об'єднань. У цьому випадку маються на увазі соціальні рухи як самостійний актор світової політики, що виник в останній чверті ХХ століття в умовах загострення глобальних проблем людства, кризи держави як інституту, демократизації суспільства, проведення економічних реформ і перетворень (в першу чергу дерегулювання західних економік), а також інформаційної революції [3].

Згідно з пост-державним підходом, народна дипломатія є проявом формування якісно нової моделі сучасної громадянської участі. Для цієї моделі характерна тенденція до фрагментації (перехід до мережових структур, групова та індивідуальна участь), значне залучення громадян до процесу прийняття рішень на локальному, національному та глобальному рівнях, виникнення альтернативних каналів впливу громадян на політичний процес [4, с. 115].

В кінці 90-х років ХХ століття відповіддю на глобалізацію стало також виникнення потужного анти-глобалістського руху, що представляє собою безліч рухів, формальних і неформальних асоціацій, об'єднаних метою захисту

цивільних інтересів і протистояння процесам глобалізації та діяльності великих транснаціональних корпорацій [5].

У свою чергу, характеризуючи безпосередньо білоруський підхід і модель «народної дипломатії», відзначимо, що вони займають проміжне положення між двома вище означеними. Це пояснюється ходом паралельних процесів – реалізації як офіційної дипломатії Республіки Білорусь із залученням недержавних структур у захисті національних інтересів, так і спробах активізації громадянського суспільства Білорусі, що знаходить сьогодні прояв у здійсненні різного роду культурних ініціатив, реалізації цивільних, а також муніципальних проєктів.

У першому випадку – це використання і просування державою за кордоном ідей і потенціалу молодіжного активізму. Ще у 2012 році Білоруським республіканським союзом молоді в Страсбурзі була озвучена ідея створення молодіжних парламентських груп при СНД, Раді Європи, ОБСЄ, а також при національних парламентах окремих європейських держав. Також була висунута ідея створення єдиного консолідуючого центру – Молодіжного євразійського руху, який своєю діяльністю охопив би не тільки СНД, але і різні європейські та азійські країни [6].

Альтернативний приклад білоруської пост-державної «народної дипломатії» відображений в культурному і суто цивільному підході. Культурний підхід трактування «народної дипломатії» передбачає в собі розвиток міжнародних зв'язків і контактів за допомогою реалізації культурних, наукових і освітніх програм (обміни делегаціями, художні виставки, фольклорні фестивалі, свята мистецтв), а також різноманітну роботу із взаємодії з громадянським суспільством та аудиторіями зарубіжних країн [7].

Іншим перспективним і автономним напрямом сьогодні бачиться й розвиток білоруської «дипломатії міст». Саме такий вид міжнародної діяльності на рівні окремих білоруських міст або навіть областей може виконувати посередницькі функції, які спрямовані на укладення нових міжнародних угод, встановлення міждержавного співробітництва, інституційного будівництва та

поглиблення регіональної інтеграції, а також – на конструювання позитивного образу держави на міжнародній арені [8].

У цьому сенсі прагматизм, громадська участь та довіра, певна відокремленість від категорії державництва, креативність та інновація – є видимою перевагою білоруських міст не лише з точки зору суто дипломатичної активності, а й результативності формування свого позитивного образу, привернення до себе інтересу інших учасників міжнародних відносин.

Саме такий підхід є підтвердженням певного відходу Білорусі як від радянських підходів, так і сучасної російської практики «народної дипломатії», що спрямована виключно на поширення власної присутності та впливу. З іншого боку, це також і вираз конструювання національних канонів з диверсифікації дипломатичної практики щодо захисту національних інтересів та зміни міжнародного сприйняття образу Білорусі як незалежної держави.

Список використаної літератури:

1. Мартыненко Е.В., Матвиенко В.В. Народная (общественная) дипломатия в контексте современного межгосударственного общения // Вестник РУДН. Серия Международные отношения. – 2012. – № 1. – С. 57 – 60.

2. Евдокимов Е.В. «Народная дипломатия» КНР. Массовость как феномен китайской внешнеполитической пропаганды // Вестник МГИМО(У). – 2011. – № 3. – С. 285 – 289.

3. Абжапарова Л., Сарсембаева А. Народная дипломатия как фактор международных отношений: исторический опыт Казахстана // Фундаментальные исследования. – 2013. – № 11 (часть 7) – С. 1520 – 1523.

4. Павлова Т. Социальные движения как фактор трансформации институциональной среды: проблемы теории // Полис. Политические исследования. – 2008. – № 5. – С. 113 – 124.

5. Smith J., Chatfield Ch., Pagnucco R. Transnational Social Movements and Global Politics: Solidarity Beyond the State. – N.Y.: Syracuse University Press, 1997. – 336 p.

6. БРСМ прорвался в Страсбург [Электронный ресурс]. – UDF.BY. – 10 февраля 2012. – Режим доступа: https://udf.by/news/main_news/55161-brsm-prorvalsya-v-strasburg.html. – Дата доступа: 25.10.2019.

7. Морозов А.В. Компетентностный подход в процессе формирования у культурологов-менеджеров основ культурной дипломатии // Компетентностный подход в высшем образовании: проблемы и перспективы : материалы науч.-метод. конф., Минск, 4 февр. 2016 г. / М-во культуры Респ. Беларусь, Белорус. гос. ун-т культуры и искусств ; редкол.: Ю. П. Бондарь (пред.) [и др.]. – Минск : БГУКИ, 2016. – С. 69 – 72.

8. Шамкин М. «Дипломатия городов» в процессе конструирования международного имиджа Республики Беларусь // Научные труды Республиканского института высшей школы. Философско – гуманитарные науки. Сборник научных статей. Выпуск 18. Минск. РИВШ. 2019. – С. 310 – 317.

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО

*Наливанна Д.М.**

Міжнародні стандарти незалежності суддів

Впродовж багатьох років ми спостерігаємо за впровадженням одного з основних елементів демократичної держави – судової реформи в Україні. Саме ця реформа є ключовою у встановленні верховенства права кожної країни. У статті 129 Конституції України закріплені основні засади судочинства. Вже багато років поспіль в Україні посилюється гарантія незалежності суддів, підвищується їхня відповідальність, прозорість діяльності, але ми досі не досягли апогею в запровадженні належного та ефективного механізму захисту прав і свобод людини.

Так, в Україні й досі триває судова реформа, але наразі вона зазнає на своєму шляху безліч протиріч. Тому дослідження міжнародних стандартів незалежності суддів та перейняття кращого досвіду є вкрай актуальним.

Незалежність суддів при здійсненні правосуддя – це насамперед гарантія забезпечення верховенства права, прав громадян, юридичних осіб, суспільства і держави в цілому [1].

У національному законодавстві правові засади для ефективного забезпечення принципу незалежності суддів закріплені в статтях 55, 126 Конституції України, а також в статті 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Міжнародні стандарти у сфері судочинства містяться в різноманітних за своєю правовою природою документах, та можуть нести для України, як обов'язковий, так і необов'язковий характер [2].

Статтею 9 Конституції України передбачено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [3].

* Аспірантка 1-го курсу, спеціальність Міжнародне публічне право
Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: Мицик Всеволод Всеволодович, доктор юридичних наук, завідувач кафедри, професор.

Міжнародні акти, в яких закріплені основні принципи щодо незалежності суддів є частиною національного законодавства України (наприклад, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод).

Однак, є ряд так званих «необов'язкових» актів та директив, які закріплюють загальні правила та критерії, та носять більш рекомендаційний характер (наприклад, Основні принципи незалежності судових органів, схвалені резолюціями Генеральної Асамблеї ООН №№ 40/32, 40/146 від 29 листопада та 13 грудня 1985 року, Бангалорські принципи поведінки суддів від 19 травня 2006 року, схвалені Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН № 2006/23 від 27 липня 2006 року, рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам, висновки Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи [2]). Норми таких документів не включено до національного законодавства, але саме вони відіграють важливу роль у тлумаченні та роз'ясненні стандартів, закріплених в «обов'язкових» міжнародних документах.

Бангалорські принципи поведінки суддів закріплюють шість основних показників, яких має дотримуватися кожен суддя, зокрема, й принцип незалежності [4]. Цей та інші міжнародні документи закріплюють основні принципи судочинства та надають роз'яснення щодо їх ефективного застосування країнами.

Венеціанська комісія неодноразово звертала увагу українського уряду на міжнародні стандарти незалежності судової системи, що дозволило б уникнути суперечної ситуації з судовою реформою в Україні (Конституційний суд України 11 березня 2020 року ухвалив рішення у справі за конституційним поданням Верховного Суду щодо судоустрою та статусу суддів [5]).

Перш за все, має бути проведений ґрунтовний аналіз основоположних засад судочинства, закріплених міжнародною практикою, а вже потім покладення їх за основу судової реформи в Україні. Україні варто дотримуватися

всіх засобів та механізмів, щоб максимально наблизити українське законодавство до міжнародних стандартів.

Список використаних джерел:

- 1) Міжнародні стандарти незалежності суддів: Збірка документів. – К.: Поліграф-Експрес, 2008. – 184 с.
- 2) Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства, Київ, 2015. – 708 с.
- 3) Конституція України від 28 червня 1996 року (редакція від 01.01.2020)// Відомості Верховної Ради України. – 1996.
- 4) Бангалорські принципи поведінки суддів від 19 травня 2006 року, схвалені Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН 27 липня 2006 року № 2006/23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vkksu.gov.ua/userfiles/bangalorskiprynzypu.pdf>
- 5) Ухвалено Рішення у справі за конституційним поданням Верховного Суду щодо судоустрою та статусу суддів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/novyna/uhvaleno-rishennya-u-spravi-za-konstytuciynym-podannyam-verhovnogo-sudu-shchodo-sudoustroyu>

*Чубінідзе О. О. **

ТЕНДЕНЦІЇ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАКРІПЛЕННЯ УНІВЕРСАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ В УКРАЇНІ

На думку Роджера О'Кіфа, універсальна юрисдикція — це приписуюча юрисдикція держави над найтяжчими злочинами, здійсненими за кордоном особами, які під час вчинення протиправного діяння не були ані резидентами, ані громадянами запитуючої держави й діяння яких не є загрозою для

* Аспірантка 3 року навчання
Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Кориневич А. О.

фундаментальних інтересів держави, що здійснює подібний вид юрисдикції [1, 745].

У кримінальному законодавстві практично всіх країн пострадянського простору закріплена концепція універсальної юрисдикції. Найбільш детальну і розгорнуту регламентацію вона отримала в Кримінальному кодексі Республіки Білорусь, ч. 3 ст. 6 якого встановлює вичерпний перелік злочинів, у разі вчинення яких КК Білорусії застосовується на підставі «*універсального принципу*» [2].

У свою чергу, проаналізувавши статтю 8 Кримінального Кодексу України, ми дійшли висновку, що вона не містить вказівки щодо неможливості застосування її положень у разі, якщо іноземець чи особа без громадянства, що постійно не проживає на території України, зазнали покарання за вчинений ними злочин проти інтересів України або прав та свобод її громадян [5, 32]. Тобто, в українському законодавстві немає жодних правових перешкод для імплементації концепції універсальної юрисдикції.

Наразі, у Верховній раді України вже зареєстровано досить вдалий законопроект «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо забезпечення його гармонізації з положеннями міжнародного права», який закріплює дану концепцію. Він передбачає, що при визначенні кримінально-правової юрисдикції України щодо злочинів, вчинених за її межами, виникає низка проблем, вирішення яких полягає у:

- визначенні повного і виключного переліку злочинів, щодо яких Україна має універсальну юрисдикцію;
- встановленні чинності закону про кримінальну відповідальність щодо злочинів, вчинених на території України, поза межами території України, незалежно від місця їх вчинення;
- виконанні та врахуванні судових рішень, актів амністії і помилування іноземних держав та вироків міжнародних судових установ;
- видачі та передачі осіб іноземним державам та міжнародним судовим установам;
- перейнятті кримінального провадження від іноземних держав;

- внесенні змін до розділу XX Особливої частини КК щодо гармонізації понять деяких злочинів з міжнародним правом;

- доповненні Особливої частини Кодексу розділом XXI «Злочини проти інтересів, що охороняються міжнародним правом» [3].

Запропоновані зміни могли б значно полегшити кваліфікацію злочинів на підставі універсального та реального принципів чинності закону України про кримінальну відповідальність у просторі та забезпечили б сумлінне виконання Україною взятих на себе міжнародних зобов'язань. З одного боку, злочин, вчинений особою за межами України, отримує юридичну оцінку згідно з універсальним принципом на підставі виключно положень кримінально-правових норм України, закріплених в її Кримінальному кодексі. З іншого боку, необхідно також чітко викласти дефініцію універсальної юрисдикції у законодавстві України та чітко визначити межі застосування універсальної юрисдикції. Таке визначення не лише усунуло б питання про доречність термінології, а й значно б полегшило роботу працівників вітчизняних правоохоронних органів. Наприклад, Кримінальний кодекс ФРН у статтях 5-6 передбачає перелік злочинів, за які відповідальність настає незалежно від місця вчинення діяння. Серед них такі злочини, як геноцид, торгівля людьми, людськими органами, підготовка війни, напад на повітряне або річкове судно, незаконний збут наркотичних засобів тощо [4].

Варто зазначити, що даний законопроект також буде більш ефективним, якщо поряд з ним приймуть деякі інші нагальні зміни до законодавства, зокрема ті, які стосуються зняття імунітетів з високопосадовців. Це б відповідало сучасній політичній та правовій обстановці в державі та вимогам суспільства.

Отже, наразі, задля ефективного розслідування та судового розгляду найтяжчих міжнародних злочинів необхідно терміново прийняти логічний, лаконічний, й водночас науково та практично обґрунтований закон про універсальну юрисдикцію.

Список використаних джерел:

1. O'Keefe R. Universal Jurisdiction: Clarifying the Basic Concept. *Journal of International Criminal Justice*. 2004. № 2. P. 735-760.
2. Уголовный кодекс Республики Беларусь. Сайт Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь. URL: <http://www.pravo.by/webnpa/text.asp?RN=НК9900275#& Article=6>.
3. Проект Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права. Сайт Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67804.
4. GERMAN PENAL CODE (in translation in english). URL: <http://wings.buffalo.edu/law/bclcl/StGB frame.htm>.
5. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України : У 3-х книгах. Книга 1: Загальна частина (статті 1-108). Ред. В.Г. Гончаренка, П.П. Андрушка. Київ : Форум, 2005. 324 с.

МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

*Заблоцький К.В.**

Squeeze-out: аналіз на конституційність

Незважаючи на доволі істотний масштаб явища, squeeze-out видається одним із найбільш неоднозначних інструментів, запозичених національною правовою системою. Ключовим теоретичним питанням є «примусова» природа зазначеного інструменту, що може вплинути на права міноритарних акціонерів товариства. Існують також нарікання на зловживання в процесі реалізації, основні з яких зводяться до неринкової вартості акцій та процедурних порушень.

Майже усі суперечки, що стосуються процедури squeeze-out в Україні, зводяться до того, чи є squeeze-out конституційним через начебто порушення права власності та чи є справедливою компенсація за акції, яку отримує міноритарний акціонер в результаті примусового викупу. Українські суди у більшості справ, предметом яких є ціна викупу акцій та/ або порушення права власності акціонерів, займали та продовжують займати сторону домінуючих акціонерів. Тобто тих акціонерів, яким належить більше 95% акцій товариства.

Позиція судів та соціальна невизначеність щодо «примусового» характеру squeeze-out врешті-решт створили підґрунтя для найголовнішого питання, а саме чи відповідає примусовий викуп акцій міноритарних акціонерів Конституції України?

З цього приводу 15 липня 2019 року 47 народних депутатів України (майже третина з яких, до речі, проголосувала за прийняття законопроекту, яким запроваджувався механізм squeeze-out) звернулися до Конституційного Суду України (далі – Конституційний суд) із поданням щодо конституційності положень законодавства, що регулюють процедуру здійснення squeeze-out [1].

Народні депутати у своєму поданні звертали увагу суду на той факт, що метою процедури squeeze-out є задоволення майнових інтересів власників

* аспірант, спеціальність міжнародне приватне право

Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: Виговський О.І., доктор юридичних наук, доцент

мажоритарного пакету акцій товариства, а отже, є механізмом, спрямованим на примусове позбавлення міноритарних акціонерів права власності на відповідні акції. Водночас народні депутати у своєму поданні не звертають увагу на той факт, що відповідно до Закону про АТ права на акції переходять лише після зарахування всієї суми компенсації на ескроу-рахунок в інтересах міноритарних акціонерів, таким чином надаючи міноритарним акціонерам гарантію попередньої та повної оплати акцій [1].

Доволі цікавим видається те, що різні представники юридичної спільноти, вирішивши не лишатися осторонь питання конституційності squeeze-out, подали до Конституційного суду власні міркування, які також поділилися на ліберальні та консервативні.

Конституційний суд відхилив подання народних депутатів, відмовивши у відкритті провадження за конституційним поданням народних депутатів. Це стало певним розчаруванням для тієї частини правничої спільноти, яка воліла отримати правову позицію та аналітику Конституційного суду щодо примусового викупу акцій.

Естафету формування правової позиції щодо питання, чи порушує процедура squeeze-out основний Закон України та Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, підхопила Велика Палата Верховного Суду. Слухання по справі № 908/137/18 вже декілька разів переносилися, і останнє було призначено на 14 квітня 2020 року. На момент написання цієї статті, позиція Верховного Суду ще не була опублікована [2].

Сама справа № 908/137/18 є цікавою в контексті еволюції позиції нижчих судів. Основний фокус приділено відповідності процедури squeeze-out Конституції України та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20 березня 1952 року (далі – Конвенція) [3]. Суди нижчих інстанцій зазначають, що відповідно до Конституції України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної

необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їхньої вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їхньої вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

Обмеження, встановлені Конституцією, з урахуванням вимог ст. 1 Протоколу до Конвенції, дають підстави зробити висновок, що примусове відчуження приватної власності може бути застосовано тільки з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього й повного відшкодування її вартості.

Проте, у ст. 41 Конституції України йдеться про експропріацію (вилучення майна державою або громадою), і стаття не поширює свою дію на приватно-правові відносини, оскільки даній нормі суперечили б інші норми примусового відчуження майна (поділ успадкованого майна, поділ майна, нажитого в період шлюбу, арешт і продаж майна в процесі виконання судових рішень, позасудовий спосіб звернення стягнення на майно тощо) [4].

Таким чином, суди нижчих інстанцій приходять до висновку, що наведені положення Конституції не застосовуються до приватно-правових відносин, оскільки насамперед визначають недопустимість насильницької націоналізації чи реприватизації без відшкодування, обумовлюючи, що перехід власності з приватної до державної може відбуватися тільки відповідно до закону.

Література:

1. Конституційне подання народних депутатів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://ccu.gov.ua/sites/default/files/3_4549.pdf.
2. Рішення Господарського суду м. Києва у справі № 908/137/18 від 18 липня 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75475579>.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 20 березня 1952 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

4. Конституція України, документ 254к/96-ВР від 28 червня 1996 року, зі змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

Міліцина К.М.*

ОБ'ЄКТИ, СТВОРЕНІ ЗА ДОПОМОГОЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ БЕЗПОСЕРЕДНЬО, В СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Штучний інтелект (далі – ШІ) став технологією, яка разом з перевагами використання поставила багато викликів. Серед них і питання авторського права щодо об'єктів, створених за допомогою ШІ та ШІ безпосередньо. Поки на міжнародному рівні універсальне рішення відсутнє, держави намагаються знайти його на національному та регіональному рівнях. В даних тезах автор зупиниться на розгляді судової практики Китайської Народної Республіки, інтерес до якої обумовлений появою суперечливих рішень із заданої тематики.

Першим рішенням в Китаї, в якому в тому числі піднімалося питання охороноздатності об'єктів, створених за допомогою ШІ та ШІ безпосередньо, було рішення по справі *Beijing Feilin Law Firm v Baidu Corporation*, яке було винесено Пекінським інтернет-судом у квітні 2019 року. Згідно з обставинами справи позивачем *Feilin Law Firm* за допомогою програми *Wolters Kluwer China Law & Reference* було згенеровано аналітичне дослідження та викладено в Інтернет на власному акаунті у *WeChat*. Наступного дня дане дослідження з'явилося на одній з платформ компанії *Baidu Corporation* [1]. Оскільки дослідження було завантажено користувачем *Golden Hand*, особу якого було важко встановити, відповідачем було визначено *Baidu Corporation* [2].

В першу чергу перед судом постало питання охороноздатності за авторським правом дослідження, навколо якого виник спір. Відповідь на дане

* Аспірантка кафедри міжнародного приватного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Науковий керівник: д.ю.н., проф. Довгерт А.С.

питання залежала від того, чи було таке дослідження згенеровано автоматично виключно програмою, або було все ж таки втручання людини у цей процес.

Саме дослідження складалося з тексту та зображень. З'ясувалося, що зображення були згенеровані самою програмою, яка в свою чергу керувалася заданою інформацією. Тобто якщо б інші користувачі використали програму і при цьому внесли такі ж дані, то вони отримали б ідентичний або дуже подібний результат. Однак сам текст був перероблений вручну працівниками позивача [2].

Отже, текст був визнаний охороноздатним, оскільки відповідав критерію оригінальності та критерію, що автором має бути людина.

Однак важливість рішення по даній справі обумовлена тим, що в ньому суд також висловився щодо питання охороноздатності об'єктів, створених ШІ безпосередньо. Суд зазначив, що навіть за відповідності такого об'єкта критерію оригінальності, він буде неохороноздатним за авторським правом, якщо при цьому автором буде не людина. З цього можемо зробити висновок, що лише людина потенційно може створювати об'єкти авторського права (за виключенням випадку, коли автором може бути юридична особа). ШІ не може бути автором. При цьому Суд вказав, що у випадку об'єктів, створених виключно ШІ, має бути явно вказана інформація про те, що об'єкт було згенеровано автоматично, щоб про це знала особа, яка матиме доступ до нього. Автором таких об'єктів також не може бути визнаний розробник або користувач [3]. Розробник відповідає за саму програму, а не за результат її роботи. Користувач, який лише використовує функціонал програми, при цьому не докладаючи творчості, теж не може бути визнаний автором.

Таким чином, це рішення дало підстави вважати, що Китай також підтримав позицію неохороноздатності таких об'єктів. Певні сумніви щодо цього з'явилися після рішення китайського суду по справі *Shenzhen Tencent v Yixin*, яке було винесено на початку 2020 року.

В даній справі позивач *Shenzhen Tencent Computer Technology Co., Ltd* виклав на сайті Tencent Stock статтю, по завершенню якої зазначалося, що

відповідна стаття автоматично створена роботом (програмою) *Dreamwriter*. Відповідач виклав цю статтю у себе на сайті, не отримавши на це згоду позивача.

Суд дослідив процес створення статті програмою. Він складався з 4 етапів, на кожному з яких групи осіб, які були організовані позивачем, впорядковували введені дані, визначали форматування, підбір шаблонів тощо. Позивач посилався на те, що стаття створена під його наглядом [4].

Суд визначив, що сама стаття відповідає критерію оригінальності. Потім суд досліджував дії осіб, організованих позивачем, і дійшов висновку, що такі дії є проявом творчості та мають творчий внесок у створення об'єкта, тому стаття є результатом інтегрованої інтелектуальної творчості груп осіб, які були організовані позивачем, та програми, в основі функціонування якої штучний інтелект [4].

Отже, можна зробити висновок, що наразі китайські суди однозначно визначилися з тим, що об'єкти, створені ШІ безпосередньо, не є охороноздатними за авторським правом. При втручанні людини у процес створення, така людина може бути визнана автором, якщо її дії є творчими та мають творчий вклад у створення об'єкта. Суперечливість судової практики полягає у тому, що вважати такими діями. Відповідно до рішення по справі *Beijing Feilin Law Firm v Baidu Corporation* виконання людиною лише технічної функції у процесі не дорівнює творчому вкладу, тому такі об'єкти вважаються створеними самою програмою. Відповідно до рішення по справі *Shenzhen Tencent v Yinxun* такі дії є проявом творчості. Більш того, було використано поняття інтегрованої інтелектуальної творчості людей та програми. Таким чином, тепер невирішеним залишається питання, що вважається творчим вкладом особи. В свою чергу це в багатьох випадках безпосередньо впливає на питання охороноздатності таких об'єктів.

Список використаних джерел:

1. Yin C. Law firm sues Baidu regarding copyright infringement. *China Daily*. 2018. URL:

<http://www.chinadaily.com.cn/a/201812/05/WS5c07d6c1a310eff30328f510.html>

(дата звернення: 21.03.2020).

2. Chen M. Beijing Internet Court denies copyright to works created solely by artificial intelligence. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*. 2019. Vol. 14, No. 8. PP. 593-594. DOI: 10.1093/jiplp/jpz085.

3. He K. Feilin v. Baidu: Beijing Internet Court tackles protection of AI/software-generated work and holds that copyright only vests in works by human authors. *The IPKat*. 2019. URL: <http://ipkitten.blogspot.com/2019/11/feilin-v-baidu-beijing-internet-court.html> (accessed: 21.03.2020).

4. He K. Another decision on AI-generated work in China: Is it a Work of Legal Entities? *The IPKat*. 2020. URL: <http://ipkitten.blogspot.com/2020/01/another-decision-on-ai-generated-work.html> (accessed: 21.03.2020).

*Пашинський А.П.**

ЗАКОНОДАВСТВО ФІНЛЯНДСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ЯК ПРИКЛАД СИСТЕМОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ МАЙНОВИХ НАСЛІДКІВ ФАКТИЧНИХ ШЛЮБНИХ ВІДНОСИН

Підходи держав до врегулювання майнових наслідків шлюбних відносин кардинально різняться. Хоча переважна більшість держав не встановлює юридичних наслідків фактичних шлюбних відносин, серед держав світу є й такі, що мають розвинену законодавчу базу з цього питання. Одним з найяскравіших представників останньої групи держав є Фінляндська Республіка.

У ХХІ ст. в Фінляндії почала стрімко зростати кількість осіб, що спільно проживають сім'єю без реєстрації шлюбу. Так, протягом 2000-2011 рр. кількість таких неформальних союзів збільшилась на 21% [1]. Усвідомлюючи необхідність надати правову визначеність цим суспільним відносинам, фінський парламент у 2011 році прийняв Закон про припинення домашнього господарства

* аспірант 3-го року, спеціальність «міжнародне право», Інститут міжнародних відносин КНУ ім. Т. Шевченка старший юрист Адвокатського об'єднання «ЮФ «Василь Кісіль і Партнери» науковий керівник – к.ю.н., проф. Калакура В.Я.

спільно проживаючих партнерів (далі – «Закон»). Цей Закон був покликаний врегулювати найбільш спірне питання фактичних шлюбних відносин, а саме питання поділу майна у випадку припинення спільного проживання.

Закон застосовується до осіб, які перебувають у відносинах та спільно проживають і 1) до цього проживали разом не менше 5 років або 2) мали чи мають спільну рідну/усиновлену дитину. У той же час одружена особа за будь-яких обставин не може вважатись спільно проживаючим партнером [2]. Окремо варто відзначити, що положення Закону можуть застосовуватись як до одностатевих, так і до різностатевих союзів.

Закон встановлює презумпцію спільної власності партнерів на набуте під час співжиття рухоме майно, якщо домовленість сторін або супутні обставини не свідчать про інше. У разі припинення спільного проживання будь-який з партнерів або його спадкоємець може вимагати поділу майна. Такий поділ може бути здійснений добровільно на підставі договору або шляхом звернення до суду. В останньому випадку суд призначає спеціального уповноваженого, який проводить поділ майна між сторонами.

У випадку припинення фактичних шлюбних відносин особа також може вимагати матеріальної компенсації від іншого партнера, якщо вона *«допомагала партнеру в збереженні або збільшенні його активів і поділ майна виключно на підставі формального права власності матиме наслідком безпідставне збагачення за рахунок іншого партнера»* [2]. Внеском у спільне господарство вважається виконана робота, особисті кошти тощо. Сторони можуть погодити розмір компенсації у договорі або ж звернутися з відповідною вимогою до уповноваженого з поділу майна чи безпосередньо до суду.

Ані Закон, ані будь-який інший нормативний акт Фінляндії не встановлює обов'язку партнерів утримувати один одного, в тому числі у випадку непрацездатності. Законодавство також не передбачає спадкування у *de facto* шлюбних відносинах (окрім як на підставі заповіту). Єдиним винятком є право особи отримати підтримку за рахунок майна померлого у формі грошей, іншого майна чи спеціального узуфрукту. Згідно з Спадковим кодексом право на таку

матеріальну допомогу виникає тоді, коли особа потребує її для підтримання звичного способу життя та виключно за умови, якщо партнери проживали у фактичному союзі не менше 5 років чи мали спільну дитину [3].

Отже, Фінляндська Республіка належить до однієї з небагатьох держав світу, де майнові наслідки фактичних шлюбних відносин системно врегульовані на законодавчому рівні. В умовах глобального розповсюдження фактичних сімейних союзів підхід Фінляндії до врегулювання цього суспільного явища може стати прикладом для наслідування для багатьох держав світу. Хоча в Україні питання майнових наслідків фактичних шлюбних відносин вже врегульовані на рівні Сімейного кодексу, вітчизняним парламентарям також слід звернути увагу на окремі положення фінського законодавства. Серед іншого, в Україні досі немає законодавчого визначення осіб, що проживають сім'єю без оформлення шлюбних відносин. При розробці такого визначення за основу можуть бути взяті критерії спільного проживання з фінського Закону.

Список використаних джерел

1. National Report: Finland [Електронний ресурс] // Commission on European Family law. – Режим доступу: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Finland-IR.pdf>
2. Act on the Dissolution of the Household of Cohabiting Partners (26/2011) [Електронний ресурс] // Finlex. – Режим доступу: <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2011/en20110026.pdf/>
3. Cohabitation outside marriage questionnaire: Finland [Електронний ресурс] // Hague Conference on Private International Law. – Режим доступу: <https://assets.hcch.net/docs/95460601-1169-4629-ad42-4e6d8226e831.pdf>

Проблемні аспекти застосування типових контрактів FIDIC в Україні

Для оцінки соціально-економічного розвитку країни вагомим маркером виступає показник валового внутрішнього продукту (ВВП). Структура ВВП складається з різних видів економічної діяльності, серед яких значну відсоткову частку займає будівельна галузь [1]. Саме тому визначальним завданням держави є підтримка будівництва, а отже постійне вдосконалення законодавства в даній сфері.

Глобалізаційні процеси спонукають до пошуків нових шляхів уніфікованого регулювання відносин у різних сферах життя. Так, в середині XIX століття активізувалося здійснення ускладнених будівельних проектів із залученням до їх реалізації все більшої кількості учасників з різних країн. В цей час відбулося виокремлення професії інженера-консультанта - незалежної особи, найманої для консультування з питань, пов'язаних з будівництвом. Також виникла нагальна потреба у єдиних правилах проведення торгів, створенні типових форм будівельних контрактів [2]. Так, на початку XX століття у таких країнах, як Німеччина, Франція, Данія, США, Великобританія почали створюватися національні асоціації інженерів-консультантів [3]. Вже у 1913 році в ході проведення міжнародної промислової виставки в Бельгії, відбувся перший конгрес інженерів консультантів, на якому була заснована FIDIC (фр. *Fédération Internationale Des Ingénieurs-Conseils*) – Міжнародна федерація інженерів консультантів, метою якої була розробка міжнародної методологічної бази, яка б регламентувала їх діяльність. З часом діяльність FIDIC сконцентрувалася на розробці та публікації типових умов договорів рекомендаційного характеру для використання з метою регулювання міжнародних інвестиційно-будівельних процесів [4].

* аспірант другого року навчання спеціальності «Міжнародне право»
Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: к.ю.н, доцент Криволапов Б.М.

З середини XX століття FIDIC почалась розробка проформ контрактної документації, які мають форму книг відповідного кольору (Червона книга, Жовта книга, Срібна книга тощо)

Типові контракти FIDIC, розроблені з урахуванням балансу інтересів сторін, ввібрали в себе найкращі практики, та врегульовують переважну більшість питань, які виникають у процесі проектування та будівництва. Їх використання є ключовою умовою для залучення іноземних інвестиції в країну, зокрема в отриманні кредитів від Світового банку, Європейського банку реконструкції та розвитку, Європейського інвестиційного банку тощо.

Як зазначають у своїй роботі С. К. Теуш та Л. Клі, типові контракти FIDIC використовуються в Україні в проектах, що фінансуються міжнародними фінансовими організаціями (переважно Червона та Жовта книги 1999 року), для інших проектів практика FIDIC та стандарти договірної документації залишаються невідомими [5]. Правове підґрунтя для активного використання типових контрактів FIDIC в Україні ускладнене наявністю обмежувальних вимог та процедур, встановлених низкою законів. Так, О. П. Канін, А. М. Харченко, А.О. Цинка звертають увагу на такі проблеми використання контрактів FIDIC в Україні як: відсутність елементарного перекладу проформ українською мовою, наявність імперативних норм щодо істотних умов договорів будівельного підряду, що не корелюють з наявними умовами у контрактах FIDIC, різні підстави відповідальності за порушення зобов'язань, різні підходи до умов розірвання контракту, розбіжності у змістовному розумінні деяких термінів тощо [6]. Таким чином, як слушно зазначає С. К. Теуш, «чинна нормативно-правова база України не дозволяє безперешкодно працювати за проформами FIDIC без того, аби не вдатися до дилеми: чим ліпше пожертвувати – неухильним дотриманням законодавчих вимог України або ж ретельно відпрацьованим балансом розподілу ризиків та відповідальності сторін, властивим більшості проформ FIDIC» [7].

Отже, використання типових контрактів FIDIC має усталену практику при реалізації міжнародних будівельних проектів, оскільки вони відображають

зрозумілі та прозорі стандарти укладення договорів. Впровадження відповідних правил в умовах інтеграції національної економіки у світовий економічний простір дає Україні можливість покращити інвестиційний клімат та розвинути будівельний сектор. Задля цього законодавча база вимагає певної лібералізації та адаптації.

Список використаних джерел:

1. Калініченко Л. Л. Аналіз тенденцій розвитку будівельної галузі та будівельної продукції України / Л. Л. Калініченко, Ю. Р. Сидорова // Молодий вчений. - 2017. - № 4.4. - С. 64-68
2. Використання будівельних контрактів ФІДІК під час впровадження інфраструктурних проектів у будівництві в Україні / Т. А. Коляда, К. О. Сагалович, С. О. Пелипенко [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://eprints.kname.edu.ua/50168/1/ilovepdf_com-154-156.pdf
3. Подоляк С. А. FIDIC contracts як інструмент для залучення інвестицій в Україну [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2019/12/23.pdf>
4. Типові контракти FIDIC. Інформаційна довідка. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://iceg.com.ua/typovi-contrakty-fidic-informatsiyna-dovidka/>
5. Legal Aspects Of Using FIDIC Contracts In International Construction Projects In Ukraine / Svitlana Teush, Lukas Klee [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.academia.edu/35822581/LLEGAL_ASPECTS_OF_USING_FIDIC_CONTRACTS_IN_INTERNATIONAL_CONSTRUCTION_PROJECTS_IN_UKRAINE
6. Канін О. П. Аналіз світового досвіду та розробка пропозицій щодо реалізації контрактів FIDIC в Україні / О. П. Канін, А. М. Харченко, А. О. Цинка // Вісник Національного транспортного університету. - 2018. - № 1. - С. 140-154
7. Теуш С. К. Застосування контрактів FIDIC в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://yur-gazeta.com/publications/actual/zastosuvannya-contraktiv-fidic-v-ukrayini.html>

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

*Плющ Д.С.**

ВПЛИВ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ З ЄС

Проводячи аналіз перетворень в торговельній політиці, що відбулись в результаті впровадження глибокої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, можна виділити перші наслідки для економіки нашої країни. Зокрема, серед товарів, які експортують українські господарства до країн ЄС, все більшу частку займає продукція з високим рівнем доданої вартості.

Україна ефективно використовує можливість безмитного експорту товарів в межах застосування тарифних квот: лише в 2019 р. було використано 32 з 40 тарифних квот, 11 з яких було повністю використано в повному обсязі, 2 тарифні квоти - на 95% (протягом 2018 р. було використано 32 тарифні квоти, протягом 2017 р. - 29 тарифних квот, протягом 2016 р. - 26 тарифних квот). В повному обсязі використано тарифні квоти на крохмаль, вершкове масло, кукурудзу, виноградні та яблучні соки, пшеницю та ячмінь, мед, цукор, оброблені томати та м'ясо птиці [1].

03.01.2020 р. набув чинності Закон України «Про ратифікацію Угоди у формі обміну листами між Україною та Європейським Союзом про внесення змін до торговельних преференцій щодо м'яса птиці та переробленого м'яса птиці, передбачених Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони», згідно з яким ЄС зобов'язується збільшити тарифні квоти на м'ясо птиці, тим самим підтримавши інтереси українських господарств, що виробляють м'ясо птиці.

* аспірант, міжнародні економічні відносини

Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
науковий керівник: к.е.н., проф. Шнирков Олександр Іванович

Загалом, в 2019 році 14 545 підприємств з України здійснювали експортні операції до країн ЄС, в той час як ще в 2014 р. – всього 10 002 підприємства експортували товари до Європейського Союзу. Протягом 2019 р. було видано більше 107 000 сертифікатів з перевезення товарів EUR.1, при цьому від часу створення поглибленої та розширеної зони вільної торгівлі України з ЄС Державна фіскальна служба України видала близько 330 000 сертифікатів з перевезення товарів EUR.1. Станом на кінець 2019 р. 251 компанія є уповноваженим експортером, що має право експортувати товари до країн Європейського Союзу без оформлення сертифікатів з перевезення товарів EUR.1 [2, с. 71].

Проводячи аналіз створення зони вільної торгівлі між Європейським союзом та Україною, слід відзначити, що договірні торгівельні умови на окремі групи товарів несиметричні та дискримінаційні стосовно України. Україна застосовує переважно адвалорні ставки ввізного мита, в той час коли Європейський Союз застосовує комбіновані ставки ввізного мита. Крім специфічної структури комбінованих митних ставок на ввіз продукції в ЄС ще діє система вхідних цін. Також Європейський союз застосовує субсидії на експорт та особливі захисні дії для сільгоспродукції, на відміну від України. Однак, слід зазначити, що для української економіки сільське господарство відіграє одну з ключових позицій, на відміну від країн Європи. Загалом, процес поступового пом'якшення контролю з боку держави триватиме не менше 10 років, а для певної групи товарів українського виробництва передбачено більш тривалі періоди.

Одним із ключових та важливих моментів поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі є зближення регуляторних систем Європейського Союзу та України, що зумовлює значне зменшення обмежувальних заходів у торгівлі. Домовленості між ЄС та Україною загалом пов'язані з покращенням роботи митниць, вдосконаленням системи технічного регулювання, стандартизації, метрології, оцінювання відповідності і ринкового контролю; застосування

санітарних та фітосанітарних заходів, а також захисту інтелектуальної власності [3, с. 42].

Загалом, результати трансформації торговельної політики України з ЄС показують помітну асиметрію торговельних відносин. Для України сучасна структура експорту та імпорту з ЄС показує ризикову виробничу непропорційність. Це, в свою чергу:

- від'ємне сальдо в зовнішній торгівлі за більшістю товарних груп;
- наявність обмежень для виходу українського підприємництва на ринок Європи;
- спеціалізація України на експорті сировинних товарів [3, с. 41].

Список використаних джерел:

1. Торгівля з ЄС за 2019-й рік у фактах та цифрах. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eu-ua.org/zona-vilnoi-torhivli>.

2. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu/zviti-pro-vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu>.

2. Балежентіс А. Асиметрії торговельної інтеграції України та ЄС / А. Балежентіс, О. Яценко // Міжнародна економічна політика. - 2018. - № 1. - С. 32-62. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Мер_2018_1_4.

МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС

*Бех А.А.**

ОСОБЛИВОСТІ СВІТОВОГО РИНКУ ЦИФРОВОЇ МУЗИКИ

Цифрова музика – це музика, кодована в цифровому форматі, який підтримується цифровими пристроями (комп'ютерами, ноутбуками, смартфонами, планшетами тощо) та поширюється по цифрових каналах дистрибуції.

Ринок цифрової музики складається з двох основних сегментів:

1. музичний стрімінг (платна підписка без реклами або безкоштовний доступ з рекламою);
2. платні завантаження цифрової музики одиничних треків або альбомів.

Ринок цифрової музики є досить невеликим за розміром у порівнянні з іншими ринками цифрових медіа: у 2018 році доходи на світовому ринку цифрової музики становили 11,2 млрд дол. США. Однак, за останні роки цей ринок показує значні темпи зростання, особливо за рахунок сегменту стрімінгових сервісів: протягом 2004-2018 років сукупний середньорічний темп зростання доходів на світовому ринку цифрової музики становив 26,87% [1, с. 13].

83,9% світового ринку цифрової музики із сукупними доходами 9,4 млрд дол. США (станом на 2018 рік) складають США (5,2 млрд дол. США), Європа (3,4 млрд дол. США) та Китай (0,8 млрд дол. США) [2, с. 87]. В кількісному відношенні в Китаї найбільша кількість користувачів цифрової музики — 464 млн осіб, тоді як у США — 205 млн осіб, а в Європі — 166 млн осіб [2, с. 89]. Проте із трьох регіонів Китай залишається найменшим ринком за доходами, оскільки середній дохід на одного користувача в Китаї (2,88 дол. США) значно нижчий порівняно з показниками США (26,93 дол. США) та Європи (20,77 дол. США) [2, с. 91].

* Аспірантка кафедри міжнародного бізнесу Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д.е.н., доц. Приятельчук О.А.

Протягом останніх років спостерігаються дві основні тенденції: зростання об'єму музичного стрімінгу та зменшення кількості завантажень музики.

Станом на 2018 рік 79,5% доходів ринку приходить на стрімінгові сервіси, тоді як на завантаження цифрової музики приходить 20,5% (рис. 1).

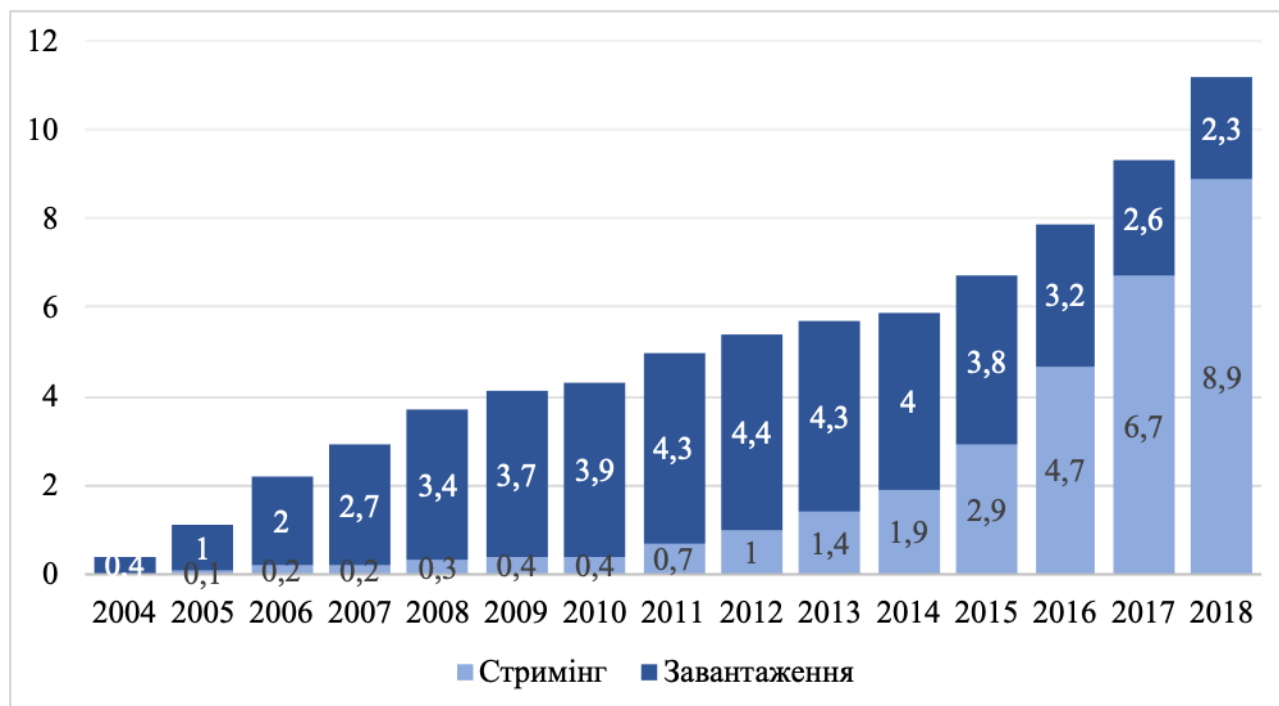

Рис. 1. Доходи на світовому ринку цифрової музики за сегментами, 2004-2018 рр., в млрд дол. США.

Джерело: складено автором на основі даних [1, с. 13]

Після 9-річного зростання з часів появи перших платформ для завантаження цифрової музики та запуску “Apple iTunes Store” в 2003 році, у 2013 році продажі від завантажень цифрової музики почали скорочуватися. Зі збільшенням пропускної здатності та швидкості інтернету, повсюдною популярністю смартфонів та мобільного інтернету, постійне зберігання музичних файлів на локальних носіях даних поступово втрачало сенс.

Сервіси, які базуються на рекламній моделі та моделі “freemium”, такі як “Spotify”, а також сервіси на основі підписки, такі як “Apple Music”, сприяють зростанню популярності музичних стрімінгових сервісів, які дозволяють користувачам слухати свої музичні бібліотеки з будь-якого пристрою та будь-якого місця в світі. Безкоштовний тестовий доступ до сервісів, студентські чи

сімейні види підписок (на декілька осіб) — все це робить такі сервіси більш привабливими для потенційних клієнтів, які зрештою перетворюються на постійних користувачів та передплатників.

Одна з найбільших компаній у сегменті стрімінгової музики — “Spotify”. Штаб-квартира компанії знаходиться у Стокгольмі, Швеції. Станом на 31 грудня 2019 року вона має 271 млн щомісячних активних користувачів та 124 млн передплатників у 79 країнах світу [3, с. 40]. Компанія була заснована у 2006 році. Піратство в музичній індустрії було дуже поширеним явищем у той час, і сервіс “Spotify” був запущений у 2008 році як перша юридична альтернатива незаконним завантаженням. Компанії знадобилося 10 років, щоб зробити сервіс прибутковим, оскільки більшу частину своїх доходів (близько 70%) компанія направляє на виплати власникам авторських прав [4]. Компанія використовує дві моделі монетизації: платна підписка та безкоштовний доступ до стрімінгу з рекламою. У 2019 році дохід компанії від користувачів платної підписки становив 6,086 млрд євро (89,98% від сукупного доходу компанії), тоді як від користувачів безкоштовного доступу до платформи з рекламою становив всього 678 млн євро (10,02% від сукупного доходу компанії) [3, с. F-25]. Головна роль можливості безкоштовного доступу до платформи — це залучення нових користувачів, які, спробувавши сервіс, потенційно можуть стати передплатниками. Серед найбільших конкурентів компанії: “Amazon Music”, “Apple Music”, “Apple Podcasts”, “Deezer”, “Google Play Music”, “Joox”, “Pandora”, “SoundCloud”, “TikTok”, “YouTube Music” тощо.

Отже, хоча ринок цифрової музики показує значне зростання доходів та кількості користувачів, особливо у сегменті стрімінгової музики, в порівнянні з іншими ринками цифрових медіа музична індустрія поки не приносить значних прибутків безпосередньо компаніям, які володіють сервісами з дистрибуції цифрової музики і виступають посередниками між споживачами та власниками авторських прав. Для досягнення прибутковості таким компаніям слід працювати над вдосконаленням моделей монетизації їх сервісів та збільшенням аудиторії передплатників.

Список використаних джерел:

1. IFPI Global Music Report 2019: State of the Industry. *IFPI*. 2 April 2019. URL: <https://www.ifpi.org/news/IFPI-GLOBAL-MUSIC-REPORT-2019> (дата звернення: 19.03.2020).
2. Digital Media Report 2019. *Statista*. December 2019. URL: <https://www.statista.com/study/44526/digital-media-report/> (дата звернення: 19.03.2020).
3. Spotify Annual Report 2019. URL: https://s22.q4cdn.com/540910603/files/doc_financials/quarterly/2019/601c445e-1d37-4938-b854-e5344850c3f9.pdf (дата звернення: 19.03.2020).
4. Mercuri M. Spotify Reports First Quarterly Operating Profit, Reaches 96 Million Paid Subscribers. *Forbes*. 6 February 2019. URL: <https://www.forbes.com/sites/monicamercuri/2019/02/06/spotify-reports-first-quarterly-operating-profit-reaches-96-million-paid-subscribers/#3c29fb1c5dc9> (дата звернення: 19.03.2020).

*Рушковський М.В.**

Сучасні статистичні інструменти ризик-менеджменту багатонаціональних підприємств

Стрімка інтернаціоналізація та розвиток багатонаціональних підприємств (БНП) з початку 2000-х років, а також світова фінансова криза 2008-2009 років підкреслили необхідність та нагальність розробки ефективних інструментів ідентифікації та оцінки ризиків і загроз, з якими стикаються БНП в рамках реалізації своїх стратегічних цілей, а також забезпечення необхідних ресурсів для їх зменшення. Успішні БНП приділяють все більше уваги розвитку внутрішніх систем ризик-менеджменту, які посилюють стратегічне планування, сприяють досягненню цілей та підвищують спритність реакції на виклики, що

* Аспірант, 1 курс, Міжнародний бізнес
Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник Расшивалов Д.П., кандидат економічних наук, Завідувач Кафедри міжнародного бізнесу

постають [1]. Водночас багато БНП фінансового та нефінансового секторів досі залишаються вразливими перед впливом непередбачуваних подій, які можна сміливо віднести до концепції «чорного лебедя» [2], яку започаткував американський математик Н.Талеб у своїй книзі «The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable». Черговим прикладом такої події можна сміливо назвати поширення у 2020 році вірусу COVID-19, яке суттєво вплинуло на світову економічну систему, міжнародні, регіональні та національні логістичні ланцюжки, а також спровокувало зменшення ділової активності та падіння світового ВВП.

Сьогодні ефективне управління ризиками є невід'ємною складовою сталого розвитку бізнесу будь-якої БНП. В такій парадигмі ризик слід розглядати як невизначеність настання певної події або вчинення дії, яка може як негативно вплинути на підприємство (зокрема його цілісність, ефективність, результати діяльності та репутацію), так і призвести до позитивних наслідків або навіть до обох. З точки зору ризик-менеджменту невизначеність може бути розділена на 3 основні категорії:

1. невизначеність, яка характеризує внутрішню мінливість деяких явищ, і яку неможливо зменшити за допомогою подальших досліджень; наприклад, кидання гральних костей;
2. невизначеність, яка виникає через брак знань, і тому може бути зменшена шляхом збору більшої кількості даних, вдосконаленням моделей, методів вибірки тощо;
3. невизначеність прийняття рішень, яка характеризує невизначеність, пов'язану із системами цінностей, професійним судженням, цінностями підприємства та суспільними нормами.

Для аналізу ймовірностей та приведених категорій невизначеності сучасні системи ризик-менеджменту БНП активно використовують статистичні інструменти. У таблиці нижче наведені найбільш вживані статистичні інструменти ризик-менеджменту у роботі з невизначеністю та ймовірністю:

№	Назва статистичного інструменту	Описання та застосування
1	Аналіз Байєса [3]	Використання для параметрів моделювання ризиків теорема Байєса, яка дає можливість включати емпіричні дані у попередні судження про ймовірності, виходячи з умовних ймовірностей різних факторів.
2	Мережі Байєса [4]	Графічна модель змінних та їх причинно-наслідкових зв'язків, виражених за допомогою ймовірностей. Байєсівська мережа має змінні, що представляють собою невизначеності.
3	Аналіз дерева подій [5]	Змодельоване дерево подій показує можливі результати від заданої початкової події та стан контролів, аналізуючи ймовірність різних можливих результатів.
4	Аналіз Маркова [6]	Обчислює ймовірність того, що система, яка має здатність перебувати в одному з декількох станів, буде в конкретному стані в момент t в майбутньому.
5	Аналіз Монте Карло [7]	Розраховує ймовірність результатів, проводячи велику кількість симуляцій (5-10 тисяч), використовуючи випадкові величини.

Найбільш вживаним інструментом поєднання сценарних ймовірностей реалізації ризику є показник Value at Risk (VaR), який дозволяє виміряти максимальну величину ризику з вказаною ймовірністю протягом заданого проміжку часу.

Маючи повний розрахований профіль ризиків та можливостей БНП суттєво підвищують якість свого стратегічного планування та операційної

діяльності, вибудовуючи ефективну систему управління ризиками та можливостями.

Список використаних джерел:

1. Д. Расшивалов, М. Рушковський, *Декларація ризик-апетиту як інноваційний інструмент ризик-менеджменту багатонаціональних підприємств*, Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 141, 2019.
2. N. Taleb, *The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable*, Random House, 2007.
3. J. Ghosh, M. Delampady, M. Samanta, *An introduction to Bayesian analysis*, New York Springer-Verlag, 2006.
4. M. Neil, N. Fenton, *Risk Assessment and Decision Analysis with Bayesian Networks*, CRC Press, 2012.
5. J. Wang, M. Roush, *What Every Engineer Should Know About Risk Engineering and Management*, CRC Press, 2000.
6. A. Oxley, *Markov Processes in Management Science*, Applied Probability Trust, 2011.
7. B. Dupire, *Monte Carlo: Methodologies and Applications for Pricing and Risk Management*, Risk Books, 1998.

МІЖНАРОДНІ МЕДІАКОМУНІКАЦІЇ І КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

*Бай Лу**

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО PR КИТАЮ У КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ: ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ

Публічна дипломатія виступає новітнім зовнішньополітичним інструментом державного піару, що передбачає діалогічні комунікації через засоби масової комунікації, неопосередковані канали контакту з масовою аудиторією зарубіжних країн.

Китай відновив дипломатичні відносини з країнами ЦСЄ після фінансової кризи з саміту 2011 року, присвяченому торгівлі та інвестиціям, на якому були присутні уряди 16 країн ЦСЄ [4]. Відтоді, саміти проводяться щороку, 26 квітня 2012 року в Варшаві, Польща, відбувся перший саміт Китай-ЦСЄ, і було офіційно розпочато співпрацю Китай-ЦСЄ[2], а окрім них Китай забезпечує розбудову відносин через координаційні установи та механізми взаємодії на національному, регіональному та місцевому рівнях, через приватні підприємства, аналітичні центри, ЗМІ, обмін людьми.

Одним з каналів комунікації є офіційний сайт співпраці Китаю з країнами ЦСЄ – Cooperation between China and Central and Eastern European Countries, де висвітлено інформацію про комунікації Китаю з країнами ЦСЄ у вигляді двосторонньої співпраці [1,2].

13 грудня 2019 року було проведено Перший блокчейн-саміт Китаю та країн ЦСЄ в Братиславі, Словаччина. Саміт[6] був організований Блокчейн-Центром передового досвіду Китаю та країн ЦСЄ та урядом Словаччини. У саміті взяли участь близько 100 представників урядів ЦСЄ, дипломатичних та

* Аспірантка 2 року навчання спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: Даниленко С.І. (д. політ. наук, доцент, завідувач кафедри міжнародних медіакомунікацій і комунікативних технологій Інституту міжнародних відносин КНУ ім. Т. Шевченка)

консульських корпусів Словаччини, аналітичних центрів та бізнесу з Китаю та країн ЦСЄ [1,2].

Китай активізує діяльність у регіональних форумах та переходить від двосторонньої взаємодії до багатосторонньої співпраці. Таким чином, Китай усуває ідеологічні розбіжності, які виникли з колишніми країнами «соціалістичного табору», та утверджується як новий центр багатопольярного світу.

Китай здійснює державний піар через представників Міністерства закордонних справ у справах співробітництва між Китаєм та країнами Центральної та Східної Європи. Основна мета державної публічної дипломатії Китаю – налагодження співпраці з країнами ЦСЄ в різних суспільних сферах, зокрема шляхом проведення нарад національних координаторів з питань співробітництва між Китаєм та ЦСЄ. При цьому державний PR базується на регіональній багатосторонній дипломатії [4].

Для усунення негативних думок, в країнах ЦСЄ діє мережа спеціалістів та спостерігачів, які співпрацюють з місцевими ЗМІ. Використання ЗМІ для формування позитивного іміджу Китаю в країнах ЦСЄ відбувається завдяки таким ресурсам: сервер новин у Чеській республіці Parlamentní listy; одна з найбільших газет Латвії NRA, найбільша газета Естонії Postimees та Vilniaus diena у Литві від імені послів Китаю; регіональний портал Trybuna у Польщі; Nové Slovo та бізнес-портал Trend у Словаччині, Укріформ-державне інформаційне агентство у Україні з CNS співпрацюємо від 2016р. [5]

. Крім країн Центрального та Східного ЄС, статті щодо висвітлення проблемних питань Китаю з позитивною сторони містяться у ЗМІ Північної Македонії, Боснії та Герцеговини та Чорногорії [3].

Таким чином, китайська стратегія державного піару побудована на формуванні партнерських стосунків шляхом обміну вмістом. Стратегія визначається в регіоні ЦСЄ як ChinfluenCE, яка базується на аналізі та оцінці матеріалів ЗМІ у країнах ЦСЄ з метою вивчення думки про Китай в економічному та політичному контекстах. Стратегія державного PR Китаю

передбачає налагодження економічної співпраці. Інвестиції Китаю в підприємства країн ЦСЄ автоматично зумовлюють появу у ЗМІ позитивних статей.

Список використаних джерел:

1. Cooperation between China and Central and Eastern European Countries(中国-中东欧国家合作). 2020. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.china-ceec.org/eng/>
2. 中国—中东欧国家合作概况//外交部. вересня 2019. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.fmprc.gov.cn/web/gjhdq_676201/gjhdqzz_681964/zgzdogjhz/1206x0_679932/
3. Ivana Karásková. How China Influences Media in Central and Eastern Europe.// The Diplomat,-19 вересня 2019. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://thediplomat.com/2019/11/how-china-influences-media-in-central-and-eastern-europe/>
4. Vangeli, A., Pavličević, D. Introduction: New perspectives on China – Central and Eastern Europe relations.//Asia Europe Journal, 17, pp.361–368 (2019). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://doi.org/10.1007/s10308-019-00560-4>
5. 中国新闻网.中新社与乌通社座谈合作//中国新闻网(CNS),-02 вересня 2016. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.chinanews.com/gn/2016/09-02/7992567.shtml>
6. 第一届中国-中东欧区块链链峰会. -13 грудня 2019. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://blockchaincoe.org/zh/2019/11/05/chinese-title/>

Особливості використання урядом Сполучених Штатів Америки новітніх технологій у боротьбі з тероризмом

З розвитком технологій протидіяти тероризму стає все складніше, адже постійно з'являються нові виклики та загрози, що потребують належного реагування. Під загрозою опинилися навіть найрозвиненіші країни, особливо це стало зрозумілим після терористичних атак 11 вересня 2001 року. Незважаючи на те, що більшість країн світу вже усвідомили високий рівень загрози тероризму та прикладають багато зусиль щодо розробки антитерористичних заходів, не всім вдається це робити успішно. На сьогоднішній день, саме Сполучені Штати Америки є передовою країною в сфері використання новітніх технологій у більшості галузей, включаючи сферу безпеки та протидії тероризму зокрема.

Метою даної роботи є визначення та аналіз особливостей використання урядом Сполучених Штатів Америки новітніх технологій у боротьбі з тероризмом, що надасть можливість більш широкого розуміння даної тематики та дозволить виокремити певні технології та досвід, які могли б стати у нагоді іншим державам.

Ключовою контртерористичною структурою США вважають Департамент внутрішньої безпеки (Department of Homeland security). Втім, фактично цим займається Національний контртерористичний центр (National CounterTerrorism Center) [1], що виконує дві основні функції: координує розвідувальну аналітику, а також забезпечує стратегічне планування операцій, спрямованих на запобігання терактів.

На сьогоднішній день, новітні технології є невід'ємним атрибутом проведення антитерористичних заходів. Особливо актуальним на даний момент є питання використання досягнень штучного інтелекту. В 2019 році, президент США Дональд Трамп підписав указ «Американська ініціатива штучного

* Аспірант кафедри міжнародних медіакомунікацій та комунікативних технологій Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: Даниленко С.І., доктор політичних наук, завідувач кафедри міжнародних медіакомунікацій та комунікативних технологій

інтелекту». Даний указ вимагає нарощувати обсяги і підвищувати ефективність асигнувань на штучний інтелект для створення можливостей, які забезпечать економічну і національну безпеку [2].

Втім, зважаючи на те що платформи, програми та фреймворки штучного інтелекту будуть ставати все більш доступними, є загроза безрозсудного використання штучного інтелекту агресивними державами і недержавними, в тому числі терористичними суб'єктами. Штучний інтелект підсилює і без того серйозні загрози зловмисного управління поведінкою через проведення кампаній дезінформації, а також ризики здійснення кібероперацій.

На сьогоднішній день неможливо ефективно реагувати та протидіяти терористичним загрозам без використання новітніх технологій. Наприклад, в США групи і особи, причетні або потенційно причетні до тероризму фіксуються в спеціальній закритій базі даних ФБР - Terrorist Screening Database. Ця база відома як «Список спостереження за терористами» - Terrorist Watchlist [3].

До боротьби з тероризмом також долучаються провідні інтернет-компанії. Наприклад, Facebook, Microsoft, Twitter та YouTube створили Глобальний інтернет-форум з протидії тероризму. Були проведені заходи зі створення і вдосконалення технічних засобів по виявленню пропаганди тероризму та екстремізму в інтернеті, та своєчасному інформуванні влади різних країн світу про те, як можна ефективно боротися з поширенням терористичних ідей в інтернеті [4]. В США закликають ІТ-компанії активніше поширювати матеріали антиекстремістського характеру, що орієнтовані на користувачів, які легко піддаються радикальній риториці.

В 2019 році уряд Сполучених Штатів Америки полегшив введення санкцій проти терористів, дозволивши їх вводити без прив'язки до конкретних терактів. Президентом Дональдом Трампом був підписаний відповідний указ, що полегшив міністерству фінансів і Держдепартаменту США можливість вживати заходів щодо банків, які свідомо ведуть справи з терористами, а також щодо осіб та організацій, що займаються підготовкою терористів [5].

Досвід Сполучених Штатів Америки у сфері протидії тероризму та реагування на загрози безпекового характеру сприятиме більш широкому розумінню даної проблематики та покращенню антитерористичних політик інших країн. Загалом, це сприятиме покращенню заходів безпеки на світовому рівні, що не дозволить поставити під сумнів стійкість міжнародного правопорядку.

Список використаних джерел

1. National CounterTerrorism Center [Електронний ресурс] // Office of the Director of National Intelligence – Режим доступу до ресурсу: <https://www.dni.gov/index.php/nctc-home>.

2. American Artificial Intelligence: Year One Annual Report [Електронний ресурс] // The White House – Режим доступу до ресурсу: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2020/02/American-AI-Initiative-One-Year-Annual-Report.pdf>.

3. Terrorist Screening Center [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.fbi.gov/about/leadership-and-structure/national-security-branch/tsc>.

4. Facebook, YouTube, Twitter, and Microsoft are officially making their joint counter-terror program an independent body [Електронний ресурс] // Business Insider. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.businessinsider.com/facebook-youtube-twitter-microsoft-counter-terror-program-becoming-independent-2019-9>.

5. США облекчили введення санкцій проти терористів [Електронний ресурс] // Deutsche Welle – Режим доступу до ресурсу: <https://www.dw.com/ru/сша-облекчили-введення-санкцій-проти-терористів/a-50375376>

Забезпечення інформаційних прав людини Радою Європи

Питання забезпечення інформаційних прав людини Радою Європи в епоху глобальних політичних трансформацій та інформаційно-комунікаційної революції набуває все більшого значення. В умовах трансформації сучасної системи міжнародних відносин та формування нового міжнародного та світового порядку головне завдання Ради Європи полягає у координації законодавств країн-учасниць для забезпечення норм ліберальної демократії, які викладені у Європейській конвенції з прав людини, що була прийнята у 1950 р., та Конвенції із захисту прав людини та фундаментальних свобод 1953 р.

У забезпеченні інформаційних прав людини одну з провідних ролей грають засоби масової інформації (ЗМІ). Посилення влади ЗМІ, зокрема Інтернету, сприяє підвищенню обізнаності, залученості, а також розширенню доступу до інформації. Однак необхідно зазначити, що зростає і небезпека виникнення певних загроз і викликів, що постають у інформаційну добу перед людиною, суспільством і державою. «ЗМІ посилюють співчуття та глобальну активність у сфері прав людини, але разом з тим виникає загроза появи ненависті, стереотипів та дезінформації. Особливо вразливими до онлайн-ризиків є діти та молодь» [1].

Одним з прав людини, яке найтісніше пов'язане зі ЗМІ, ймовірно, вважається право на свободу переконань та їх вираження. Свобода вираження думки, як підтверджено у документах з прав людини, охоплює право на отримання, а також й поширення інформації, право на мовчання, право на формування власних думок, скажімо право на вибір власного одягу, головних уборів, музики, літератури і кіно; воно охоплює художнє вираження, політичну та комерційну мову, академічну свободу та право на свободу слова журналістів. Цей спектр дає

* Аспірантка кафедри міжнародних медіакомунікацій і комунікативних технологій Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, науковий керівник доц., д. політ. наук С.І. Даниленко

чітко зрозуміти, наскільки важливим це право є для людей, що дозволяє досягти самореалізації та гідності, знайти сенс життя, сприяє розвитку індивідуальності. Ця свобода також має важливе значення для громад і спільнот, що мають на меті досягнення прогресу, впровадження рівності, демократії та самоврядування. Свобода вираження думки важлива сама по собі і є передумовою для здійснення цілого ряду інших прав і свобод [1].

Найважливішим етапом у забезпеченні інформаційних прав людини стало прийняття Радою Європи Декларації про засоби масової інформації і права людини 23 січня 1970 р. У Декларації, зокрема, підкреслюється, що засоби масової інформації виконують важливу функцію в інтересах широкого загалу. У документі зазначається, що на засоби масової інформації розповсюджується право на свободу вираження своєї думки, яке включає свободу на розповсюдження інформації [2].

Важливе місце в розвитку інформаційних прав людини зіграла Віденська декларація від 25 червня 1993 р. У ній, зокрема підкреслюється, що «Рада Європи є видатним європейським політичним інститутом, здатним прийняти на рівноправній основі і в постійних структурах демократії Європи, що звільнилися від комуністичного гноблення. З цієї причини доступ цих країн в Раді Європи є центральним фактором в процесі європейського будівництва на основі загальноєвропейських цінностей [3].

Одним з найважливіших складових забезпечення інформаційних прав людини в XXI ст. є Інтернет. На сьогодні до Ради Європи входять 47 держав-членів, представники приватного сектора, громадянського суспільства та інші суб'єкти, які наполегливо працюють над створенням Інтернету, заснованого на правах людини, демократії та верховенстві права. Рада Європи намагається зробити так, щоб Інтернет був безпечним і відкритим середовищем, де можуть процвітати свобода вираження думок, свобода зібрань, повага до приватного життя, різноманітність, культура, освіта та навчання. Для досягнення цієї мети Рада Європи розробила низку міжнародних конвенцій в таких сферах, як кіберзлочинність, захист персональних даних і захист дітей. Вона також

розробляє типові законодавчі акти в формі рекомендацій її державам-членам і керівні принципи для суб'єктів Інтернет-простору приватного сектора. Найважливішою основою в справі захисту прав людини в мережі Інтернет є Європейська конвенція про права людини. Європейський суд з прав людини, який приймає рішення щодо заяв про порушення Конвенції, вже виніс значущі постанови в сфері онлайн-середовища, а також права на свободу вираження поглядів, доступу до інформації та права на повагу до приватного життя [4].

Діяльність Ради Європи суттєво впливає на становлення і розвиток системи інформаційних прав людини у Європі. Ці права фіксуються у численних міжнародно-правових актах Ради Європи і шляхом імплементації чи врахування державами в процесі їхньої правотворчості закріплюються у національному праві держав-членів РЄ. Європейський суд з прав людини є не тільки важливою надбудовою для національних механізмів захисту прав людини, але й завдяки своїм рішенням, які мають прецедентний характер та визнаються джерелом права, робить значний внесок у справу реалізації та охорони інформаційних прав.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Роль засобів масової інформації. КОМПАС: Посібник з освіти у сфері прав людини за участі молоді. *Портал Ради Європи*. 14.10.2019. URL.: <https://www.coe.int/uk/web/compass/media>
2. Резолюція N 428 (1970) Консультативної асамблеї Ради Європи "Стосовно Декларації про засоби масової інформації та права людини". URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_107
3. Віденська декларація 25 червня 1993. *Верховна Рада України*. URL.: [рокуhttps://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_189](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_189)
4. Забезпечення прав людини в Інтернеті. Рада Європи.2019. URL.: <https://www.coe.int/ru/web/portal/council-of-europe-and-internet>

МІЖНАРОДНА ІНФОРМАЦІЯ І КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

*Євдомаха М.С.**

Екологічна зовнішня політика, як інструмент м'якої сили

Цитуючи активістку з Кенії, Нобелівську лауреатку, Вангарі Маатаї: «Покоління, яке руйнує довкілля, – це не те покоління, яке заплатить за це. У цьому і проблема» [1]. Сьогодні людство вже прийшло до визнання своєї провини за нанесення шкоди навколишньому середовищу. Одним із проявів цього можна назвати активний розвиток екологічної зовнішньої політики держав.

Зміна клімату визнана однією з провідних проблем сучасної світової політики, яка загрожує всьому людству. Промислова революція стала важливим поворотним пунктом у цьому плані, оскільки посилення промислової діяльності прискорило викиди вуглекислого газу за рахунок активізованого використання викопних палив у розвинених державах. Внаслідок цього в атмосфері зростає концентрація парникових газів, що призводить до зміни клімату, що в основному відображається на глобальному потеплінні. З часом проблема зміни клімату стала глобалізованою, оскільки її неможливо вирішити без співпраці міжнародної спільноти у рамках глобальних екологічних переговорів, оскільки вона тісно пов'язана з міжнародною торгівлею та безпекою. Як справедливо зазначає Димитров Р.: «зміна клімату є визначальним викликом сучасності» [2, с. 797], оскільки, по-перше, це єдина глобальна проблема, яка представляє серйозну загрозу безпеці та процвітанню усього суспільства, по-друге, вирішення цієї проблеми має соціально-економічні наслідки.

Сам термін «екологічна зовнішня політика» або «екологічна дипломатія» широко застосовується з часів завершення «холодної війни». Бродхарст та Леджервуд визначають, що поняття відноситься до «міжнародних переговорів,

*Аспірант кафедри міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник – Белоусова Н.Б., к.п.н., доц. кафедри Міжнародної інформації

які стосуються проблем занепаду та забруднення навколишнього середовища на глобальній основі» [3]. Крім того, у зміст даного терміну віднесемо і зовнішню політику країни щодо екологічних питань. До кінця ХХ століття навколишнє середовище не дуже часто включалося до глобальних обговорень. Однак із наростаючими негативними наслідками держави все частіше визнають, що існує ряд дуже критичних екологічних проблем, і для їх вирішення необхідне міжнародне співробітництво. Зображення відповідального ставлення країни шляхом активної участі у міжнародних переговорах щодо глобальних екологічних проблем сприяє зміцненню потенціалу м'якої сили держави та вже стало критичним компонентом формування зовнішньої політики держав. Для прикладу можна назвати Німеччину. Кліматичний напрям її зовнішньої політики приніс країні дуже гарну репутацію, позиціонуючи її як відповідального актора та зміцнюючи її потенціал м'якої сили [4].

Вирішення екологічних проблем, зокрема зміни клімату, позитивно сприяло зміцненню м'якої потужності сил країн. Перехід до конструктивної екологічної зовнішньої політики дозволив зростаючим силам сформувавши рамки глобальних кліматичних переговорів. В останні роки лідери держав, що формуються, прагнули проектувати свої країни як відповідальних суб'єктів світової політики, які не тільки сприяють миру та розвитку, але й активно сприяють глобальному врядуванню. Як результат, проактивна прихильність зростаючих держав до глобального управління в ряді сфер, включаючи охорону навколишнього середовища, відіграла вирішальну роль у зміцненні їхньої м'якої сили.

Феномен екологічної дипломатії країн, використання її як повноцінного інструменту міжнародної політики та її бурхливий розвиток останніми десятиліттями і пояснює актуальність даної теми.

Список використаних джерел

1. Words To Live By – A Tribute To Wangari Maathai [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.plt.org/educator-tips/words-to-live-by-tribute-wangari-maathai/>

2. Dimitrov R. S. (2010) Inside UN Climate Change Negotiations: The Copenhagen Conference. *Review of Policy Research* 27(6): 795-821.
3. Broadhurst A. I., Ledgerwood G. (1998). Environmental Diplomacy of States, Corporations and Non-Governmental Organizations: The Worldwide Web of Influence. *International Relations* 14(2): 1-19.
4. Wyligala H. (2012). Environmental Foreign Policy as an Element of Soft Power Strategy: the German Example. Paper presented at the IPSA XXIIInd World Congress of Political Science, Madrid. Mode of access: http://paperroom.ipsa.org/papers/paper_15216.pdf

*Пархомчук А. Д.**

Позиція адміністрації Д. Трампа з проблеми арабо-ізраїльського врегулювання

Особливе місце серед актуальних міжнародно-політичних проблем з другої половини ХХ століття і до сьогодні займає комплекс проблем близькосхідного регіону. Конфлікти, зокрема арабо-ізраїльський, які концентруються на регіонально-локальному рівні, несуть загрозу міжнародному миру і безпеці, що актуалізує проблему їх політичного врегулювання. Недостатня ефективність переговорного процесу в колишніх форматах свідчить про необхідність розробки нових, нестандартних підходів до вирішення гострих проблем. До їх числа належать статус Єрусалиму (нагадаємо, що в 2017 році президент США Д. Трамп визнав Єрусалим столицею Ізраїлю і розпорядився перенести туди посольство США); повернення палестинських біженців; єврейські поселення на палестинських територіях і головна проблема – створення палестинської держави.

28 січня 2020 року Д. Трамп під час спільного виступу з ізраїльським прем'єр-міністром Біньяміном Нетаньягу без участі представників Палестини

* Аспірант 1 курсу, спеціальність Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії
ІМВ Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Рижков Микола Миколайович доктор політичних наук, професор

представив план мирного врегулювання палестино-ізраїльського конфлікту, розроблений радником президента США Д. Кушнером, який проголосили "угодою століття", яка владнає війну на Близькому Сході, може стати «останньою історичною можливістю» для палестинців створити власну державу.[1]

План передбачав встановлення миру, створення спільного комітету США та Ізраїлю для визначення кордонів майбутньої Палестинської держави, розширення палестинських територій і побудову тунелю між Західним берегом та сектором Гази, вжиття заходів для боротьби з тероризмом на палестинських територіях.

План передбачає визнання Ізраїлем Палестини як держави, однак палестинці мають при цьому досягти ряду критеріїв: викорінення тероризму й так званої відплати за вбивство, встановлення свободи слова, проведення політичних реформ і боротьбу з бідністю. Важливою умовою реалізації цієї угоди є роззброєння організації ХАМАС, яка контролює сектор Гази. Також має бути розпущене угруповання "Ісламський джихад".

План передбачає включення до складу Палестини всієї Західної частини Йорданського узбережжя.[2] В той же час єврейське населення, якого там приблизно 10%, при цьому може залишитися. Інша частина Палестини буде розташована у секторі Газа. Ця територія також повністю має перейти під контроль палестинців. Із територіями на Західному березі річки Йордан вона має бути з'єднана тунелем або естакадою над ізраїльськими територіями. Контроль над сектором Газа дає Палестині вихід до моря, однак Трамп зазначає, що будівництво порту та навіть аеропорту там можливе лише через 5 років після укладення мирної угоди. До цього моменту Ізраїль дозволить Палестині користуватися двома своїми портами у містах Ашдода та Хайфа. За втрату територій на Західному березі річки Йордан Трамп пропонує передати палестинцям кілька зон у пустелі Негев на півдні Ізраїлю. У цих зонах планується збудувати високотехнологічну промислову зону та нові поселення, а також здійснити сільськогосподарське освоєння. Палестинці отримають близько 70%

територій Західного берегу річки Йордан, що навіть менше, ніж раніше пропонували президенти Білл Клінтон та Барак Обама. Водночас, міжнародна спільнота визнає суверенітет Ізраїлю над цим регіоном. Фактично, ці території Палестини стануть анклавом, з усіх боків оточеним Ізраїлем, оскільки єдиним можливим кордоном з іншими країнами може бути долина річки Йордан, однак Д. Трамп також вважає, що вона має бути ізраїльською через "особливе значення" для безпеки єврейської держави.

Ще одним суперечливим питанням на користь Ізраїлю стане Єрусалим.[3] Трамп пропонує світові визнати, що це місто є єдиною та неподільною столицею єврейської держави, за винятком деяких східних частин, які будуть вважатися столицею Палестини. Натомість Палестина може збудувати собі нову столицю у східному передмісті Єрусалима та назвати її Аль-Кудом. Також Трамп запевняє, що араби отримають вільний доступ до усіх священних місць на території Єрусалима. На практиці це повністю задовольняє інтереси Ізраїлю, тоді як палестинці завжди вимагали поділу міста навпіл із доступом до священних місць та визнання Єрусалима столицею обох країн.

Новоствореній державі Палестина буде заборонено мати власну армію. Її військовий захист візьме на себе Ізраїль. Єдиною метою палестинських сил безпеки буде охорона правопорядку та боротьба із тероризмом. Водночас, Ізраїль матиме право блокувати постачання зброї до Палестини морем, а також зможе навіть ветоувати міжнародні угоди, якщо вбачатиме в них загрозу своїй країні.

Для компенсації за низку територіальних та культурних втрат Трамп обіцяє Палестині 50 мільярдів доларів інвестицій.

Таким чином, приходимо до висновків, що план Д.Трампа є проізраїльським та майже не враховує інтересів Палестини, окрім формального визнання цієї держави, не вирішує основні проблеми палестино-ізраїльського врегулювання.

Список використаних джерел:

1. Трамп представив план врегулювання конфлікту між Ізраїлем і Палестиною// Укрінформ [Електронний ресурс]. – 19 березня 2020 р. – Режим

доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2864901-tramp-predstaviv-plan-vreguluvanna-konfliktu-miz-izrailem-i-palestinou.html>

2. У США розробили план вирішення Арабо-ізраїльського конфлікту// НАШ [Електронний ресурс]. - 11 квітня 2020 р. – Режим доступу: <https://nash.live/news/politics/u-ssha-rozrobili-plan-virishennja-arabo-izrajilskoho-konfliktu.html>

3. Трамп називає це "угодою століття", а арабські країни жорстоко критикують: як США планують владнати конфлікт між Ізраїлем та Палестиною// ТСН [Електронний ресурс]. – 3 лютого 2020 р. - Режим доступу: <https://tsn.ua/svit/tramp-nazivaye-ce-ugodoyu-stolittya-a-arabski-krayini-zhorstko-kritikuyut-yak-ssha-planuyut-virishiti-konflikt-mizh-izrayilem-ta-palestinoyu-1483548.html>

МІЖНАРОДНЕ РЕГІОНОЗНАВСТВО

*Елмахжуб Абдалла Омар Абдалла**

ЛІВІЙСЬКА КРИЗА: ГОЛОВНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Лівійська криза, початком якої стало повалення режиму Муамара Каддафі, внаслідок зовнішнього втручання колективного Заходу і за мовчазної підтримки постійних членів Ради Безпеки ООН Росії і Китаю, не лише перетворила Державу Лівія на територію, де дев'ятий рік триває громадянський конфлікт, але й на арену жорсткого геополітичного протистояння провідних акторів світової політики в цій багатій на вуглеводні країні [1; 2].

Крах режиму Каддафі, до якого долучились зовнішні сили, спричинив хаос в Лівії, адже на сьогодні в країні налічується близько 150 різних збройних угруповань, більшість з яких нараховує від 50 до 150 бойовиків. Країна занурилася в затяжну економічну кризу, з якої не може вийти до цього часу, і практично розпалася на окремі регіони - Кіренаїку, Триполітанію і Феццан, керовані вождями племен і кланів, що змагаються між собою. Така ситуація стала можливою не в останню чергу тому, що США, зі слів колишнього президента Б.Обами, не мали «плану по Лівії після повалення Каддафі» [3].

Про те, що не лише Захід, а й світове співтовариство в цілому не мають плану врегулювання конфлікту в Лівії, засвідчила досить стримана реакція світу на наступ навесні 2019 р. на столицю Лівії – Триполі Лівійської національної армії (ЛНА) на чолі з її верховним головнокомандувачем фельдмаршалом Халіфою Хаттаром. Так, попри позірну заяву країн G7 про необхідність мирного врегулювання кризи в Лівії, за її фасадом залишаються суттєві розбіжності в лівійському питанні між такими учасниками G7 як Італія й Франція. Саме між цими двома країнами ЄС вже протягом кількох років спостерігається суперництво за сфери впливу в Лівії, особливо в нафтогазовій сфері, при цьому

* Аспірант кафедри міжнародного регіонознавства Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Науковий керівник – д.і.н., проф. Дорошко М.С.

Франція в основному робить ставку на Х. Хафтара, а Італія підтримує міжнародно визнаний уряд в Триполі на чолі з Фаїзом Сараджем.

Про розбіжності ключових акторів світової політики щодо лівійської кризи промовляє й інтерв'ю газеті Le Monde Ф. Сараджа 22 квітня 2019 р., в якому він висловив своє здивування позицією Франції, яка, на його думку, «разом з іншими країнами надає підтримку Хафтару» і назвав «недостатньою» реакцію міжнародної спільноти на те, що відбувається в Лівії. Натомість тогочасний Верховний представник ЄС із закордонних справ і політики безпеки Федеріка Могеріні, назвавши напад ЛНА на Триполі «небезпекою для людей в країні, а також для мирного процесу в Лівії», закликала всі протиборчі сторони до перемир'я і діалогу, оскільки, на її думку, «конфлікт в Лівії не може бути розв'язаний військовим шляхом».

5 квітня 2019 р. Велика Британія ініціювала екстрене засідання Радбезу ООН по Лівії і запропонувала проект резолюції, що містив заклик притягнути до відповідальності командування ЛНА і всі політичні сили, які виступають на боці ЛНА. Після гострих дебатів Росія наклала вето на цей проект резолюції, продемонструвавши таким чином свою підтримку Х. Хафтару. Натомість Росія запропонувала інший проект резолюції, в якій відповідальність покладається на всі сторони конфлікту, але її не підтримали країни Заходу.

Не зупинило наступ Хатгара на Триполі й особисте втручання Генсека ООН Антоніу Гутерреша, який 4–5 квітня 2019 р. провів переговори з ватажками протиборчих угруповань в Триполі, Тобруку і Бенгазі. Коментуючи підсумки переговорів, А. Гутерріш назвав їх «такими, що розчаровують», позаяк маршал Х.Хаттар заявив Генсеку ООН, що він продовжить бойові дії проти збройних ісламістських угруповань, які контролюють Триполі.

Не наблизилася до врегулювання лівійської кризи і скликана в січні 2020 р. в Берліні міжнародна конференція щодо Лівії, що започаткувала так званий «Берлінський процес». Не в останню чергу тому, що своє прагнення стати активними гравцями на південно-середземноморському геополітичному полі задекларували Росія і Туреччина. Що змушує нас погодитись зі словами

Високого представника ЄС в лівійському врегулюванні Борреля про те, що «в регіоні з'явилася нова геополітична схема після появи нових акторів – Росії і Туреччини, відтак вся середземноморська геополітична ситуація може змінитися». При тому залучення до геополітичної гри навколо Лівії нових гравців не обов'язково сприятиме закінченню громадянської війни в цій країні, ба більше – зовнішнє втручання здатне дестабілізувати значно ширший регіон Сахель (який об'єднує 10 африканських країн з населенням близько 300 мільйонів людей) [4].

В цілому, лівійська криза несе з собою три головні виклики для міжнародної безпеки. Першим є загроза зростання тероризму, адже в зоні бойових дій вже були помічені бойовики з Сирії та Судану. Другим – небезпека зростання міграційних потоків, у тому числі до країн ЄС. Ще однією загрозою видається можливість розповсюдження нестабільності з Лівії на цілий регіон Сахель, що, напевне, не входить до геостратегічних планів ключових учасників геополітичного протистояння в лівійському питанні.

Список використаних джерел:

1. Джонатан Маркус. Лівійський гамбіт. Навіщо Туреччина направляє війська до Лівії? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-50992437>
2. Переговори по Лівії в Берліні пройшли з перемінним успіхом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lenta.ua/ua/peregovori-po-liviyi-v-berlini-proyshli-z-pereminnim-uspihom-35150/>
3. Волович Олексій. Новий етап громадянської війни в Лівії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bintel.com.ua/uk/article/novyuy_vytok_hromadyanskoyi_viyny_v_liviyi/
4. Лівійська криза несе з собою три головні виклики - Високий представник ЄС. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2853329-livijaska-kriza-nese-z-sobou-tri-golovni-vikliki-visokij-predstavnik-es.html>

ПОТЕНЦІАЛ ВИКОРИСТАННЯ «М'ЯКОЇ СИЛИ» РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ В ВІРМЕНІЇ

В умовах сучасних процесів глобалізації та стрімкого інформаційного розвитку традиційні відомства, відповідальні за ведення зовнішніх зносин, поступово втрачають монопольне право на цю діяльність. Сьогодні якісне наповнення зв'язків між державами все більше визначається інтенсивністю взаємодії їхніх бізнесових кіл, а також неурядових, некомерційних організацій, окремих громадян тощо.

Така в усіх проявах публічна дипломатія зазвичай розглядається в ширшому контексті «м'якої сили» – політико-культурному концепті, розробленому наприкінці минулого століття американським політологом і державником Джозефом Наєм. Він визначає «м'яку силу» як здатність залучати інші держави на свою сторону, не прибігаючи при цьому до прямого тиску, а використовуючи культуру, систему цінностей, а також імідж внутрішньої та зовнішньої політики держави [1].

Сьогодні саме суспільна думка іноземних громадян про певну державу стала однією із ключових цілей її зовнішньої політики. А провідне місце публічної дипломатії в вирішенні міжнародних проблем навіть покликане привнести в міжнародні відносини моральний аспект та зняти певні обмеження в діалозі цивілізацій, звертаючи увагу світової спільноти на нові виклики і загрози [2].

У світовому масштабі, потенціал використання «м'якої сили» Російською Федерацією експертами оцінюється як помірно-високий [3], а на пострадянському просторі він є найбільшим. Причини цього полягають у центральному (відносно інших держав-колишніх членів СРСР) положенні Росії не тільки в географічному, а й в історичному вимірі, у відносній економічній привабливості РФ та врешті-решт, у російській мові [4].

* Аспірант 2 року навчання спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник – д. політ. наук, професор Ігнат'єв Павло Миколайович

Вірменію до руху в сторону Росії спонукає складне геополітичне становище, яке обмежує можливість зовнішнього вибору. Саме Росія є найбільшим торговельним партнером та інвестором у цю південно-кавказьку державу [5], і російські компанії представлені практично в кожній сфері її економіки.

Щодо мови як компоненти «м'якої сили», то хоча в сучасній Вірменії лише 2% дітей навчаються в школах саме російською [6], старше покоління, яке зараз знаходиться при владі, було народжене в Радянському Союзі, де домінувала російська. У Вірменії також діє низка громадських організацій різного спрямування, які апелюють до єдності з Росією – економічної, релігійної, історичної тощо [7].

Утім, саме громадянське суспільство в Вірменії є більш прозахідним, і з ним робота ведеться не так активно, як із традиційними державними інституціями. Соцопитування демонструють, що не дивлячись на те, що більшістю населення Росія визнається як найбільш дружня країна [8], ще більше громадян вважають, що хороші відносини складаються і з ЄС [9], і саме ЄС викликає в вірмен більше довіри, ніж ЄврАзЕС, де основним драйвером є Російська Федерація. Тому, не дивлячись на загальне сприйняття Росії як друга, російській культурній дипломатії на вірменському напрямку бракує комплексності і співпраці з неурядовим сектором – а саме, з людьми, що і визнається російською стороною на високому рівні [10].

Висновки. Навіть провідні держави більше не можуть дозволити собі вирішувати власні та міжнародні проблеми винятково військовими засобами. Не всі з них це розуміють, але в найбільш розвинених країнах світу зараз відбувається поступовий, але доволі швидкий перехід до "м'якого" впливу на вирішення проблем у стосунках із іншими державами.

Російська Федерація, не дивлячись на значний потенціал у використанні «м'якої сили», основа якого лежить у російській мові, культурі та економіці, сама собі його обмежує – передусім, через негативний імідж на міжнародній арені. Разом із тим, на вірменському напрямку цей факт, по причині сильної економіко-

політичної залежності, грає не таку велику роль, відповідно, і згаданий потенціал розкривається ширше. Внутрішньоросійська державоцентричність відбивається і на методах ведення зовнішньої політики, тому якщо в плані економічної співпраці та політичного тиску досягаються певні успіхи, то «від людей до людей» комунікація часто не доходить.

Список використаних джерел:

- [1] Най Дж. «Мягкая сила» и американоевропейские отношения // Свободная мысль – 2004. – № 10. – С. 33-36;
- [2] Кирилич В. Фактор «м'якої сили» в сучасних міжнародних відносинах / Василь Кирилич. // UA Foreign Affairs. – 2015. – № 4;
- [3] The Russian Federation - Soft Power [Електронний ресурс] // The Soft Power 30. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://softpower30.com/country/russian-federation/>;
- [4] Мухаметов Р. С. Сравнительный анализ «мягкой силы» РФ и ЕС на постсоветском пространстве / Руслан Саліхович Мухаметов. // Сравнительная политика и геополитика. – 2019. – №3. – С. 46–57;
- [5] Suchkov M. Assesing Russian Soft Power in the South Caucasus: Ten Reasons Why Moscow Looks Lame / Maxim Suchkov. // OrtadoğuAnaliz. – 2015. – №54. – С. 83–90.
- [6] Языковая политика стран СНГ: положение русского языка (Language Policy of the CIS Countries: the Position of the Russian Language). Режим доступу: <http://www.foreignpolicy.ru/analyses/yazykovaya-politika-stran-sngpolozhenie-russkogo-yazyka/>;
- [7] Организации соотечественников в Армении [Електронний ресурс] // Посольство Российской Федерации в Армении. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: https://armenia.mid.ru/ru/sootchestvenniki/organizatsiya_sootchestvennikov_v_armenii/.
- [8] Акопян В. Постреволюционная эйфория спала: что волнует граждан Армении — сощопрос [Електронний ресурс] / Виген Акопян // EurasiaDaily. –

2019. – Режим доступу до ресурсу:

<https://eadaaily.com/ru/news/2019/11/06/postrevolyucionnaya-eyforiya-spala-cho-volnuet-grazhdan-armenii-opros>.

[9] Опрос общественного мнения: Армения [Електронний ресурс] // EU NEIGHBOURS east. – 2020. – Режим доступу до ресурсу:

<https://www.euneighbours.eu/ru/vostok/stay-informed/publications/opros-obschestvennogo-mneniya-2020-armeniya>.

[10] "Сегодняшние шаги недостаточны: Посол о мягкой силе России в Армении" [Електронний ресурс] // Sputnik-Армения. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://sptnkne.ws/uwMx>.

*Зіневич І.В.**

«ОРИЕНТАЛІЗАЦІЯ» СВІТОВОГО ПРОСТОРУ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Серед багатьох визначень і характеристик сучасної епохи, глобалізаційні процеси стали невід’ємною і беззаперечною основою, на яку спирається і розвивається сучасний бурхливий світ. Головними та водночас антонімічними напрямками глобалізації визначено *«орієнталізацію» та «вестернізацію»*.

За визначенням сучасної політологині Шеклеїної Т.О. поняття «орієнталізація» означає «неухильне переміщення центру світового розвитку з Заходу, від США і Європи, на Схід, в напрямку Китаю, країн Південно-Східної Азії, Індії, Бразилії... мається на увазі не тільки перенесення відносного багатства і економічного впливу із Заходу на Схід, але і перенесення політичного впливу» [1]. Цей концепт часто згадується поруч із поняттям «орієнталізму», введеним у науковий дискурс американським професором Едвардом Саїдом у 1978 р. Але згідно Саїду, «орієнталізм – європейський винахід, європейська ідея

* Аспірантка кафедри міжнародного регіоназнавства Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д.і.н., проф. Дорошко М.С.

Сходу» [2], іншими словами, це дослідження Сходу, яке ґрунтується на установках західної свідомості.

Також, близькою до «орієнталізації» є категорія «істернізації», яка увійшла в науковий обіг завдяки британському професору соціології Коліну Кемпбеллу. У своїй книзі «Істернізація Заходу», автор приділяє велику увагу і протилежному тренду – «вестренізації», але Кемпбелл не протиставляє їх, а пояснює: «вестернізація виникає коли Захід домінує над не-Заходом на воєнному, економічному, політичному та культурному фронті, тоді як істернізація виникає без фактичного домінування Сходу над Заходом» [3]. Також, увагу концепту істернізації приділяє аналітик Financial Times Гідеон Рахман, який визначає, що «істернізація є визначальним трендом нашого століття» [4]. Важливим є розуміння цих процесів з боку східних вчених, так, відомий китайський соціолог початку ХХ ст. Чень Сюйцзін (Chen Xujing (陈序经)) вважав, «з точки зору матеріального життя, промисловості, сільського господарства, бізнесу, політики, освіти, науки, транспорту тощо, ми поступаємось іншим, західна культура – це напрям світової культури. Ця культура по суті і є світовою культурою, якщо ми не будемо адаптуватися до цієї тенденції, то залишається тільки сидіти і чекати смерті» [5].

Історично еволюційні шляхи Сходу та Заходу були зумовлені взаємодією або протидією цих двох центрів сили. Впродовж тисячоліть представницький склад двох полюсів змінювався, але сутність цих процесів залишалась незмінною. Розвиток відносин між ними відбувався за принципом роботи маятника. Перше «відхилення» належить орієнталізації – це виникнення і розквіт перших східних цивілізацій – Стародавньої Індії, Китаю, Месопотамії та Єгипту. Другим відхиленням вважається становлення цивілізацій Стародавньої Греції та Стародавнього Риму. Цей період тривав до IV ст. н.е., до наступного, третього колювання, коли на зміну прийшла орієнталізація сучасного світу, на чолі якої стояли східні держави від Арабського Халіфату до Китаю.

Від часів Відродження (II пол. XIII ст. – сер. XVI), Реформації (XVI-XVII ст.) та Великих географічних відкриттів (XV-XVI ст.) починається відродження

Заходу, під час якого Схід був не тільки випереджений, але й майже повністю підкорений. Від тих часів почалася епоха домінування Заходу, яка тривала майже п'ять століть. Важливою характеристикою Сходу в цьому історичному процесі постає його здатність зберігати свої традиції минулого, незважаючи на збільшення елементів західного устрою. Тому, після закінчення Другої світової війни і руйнації колоніальної системи, ці східні країни почали одна за одною з'являтися на світовій арені, і що важливо, це були не копії країн-колонізаторів, а унікальні актори, зі збереженими власними релігійно-цивілізаційними принципами (Японія, Сингапур, Індія, Китай).

Від кінця XX століття і дотепер відбувається чергове відхилення «маятника», яке проходить під гаслом орієнтації світу. Очевидно, що взаємодія Сходу і Заходу є одним з основних факторів світової динаміки. В науці також утвердилося розуміння того, що відбувається, подібно коливанню маятника, активна взаємодія цих «полюсів» і вони здатні по черзі виходити на лідируючі позиції. Ще В.О. Ключевський передбачав можливість такого «круговороту»: «Азія просвітила Європу, і Європа підкорила Азію. Тепер Європа займається просвітництвом Азії. Чи повторить Азія таку ж операцію над Європою?» [6].

На початку XXI ст. зростання ролі і значення країн Сходу в економічному, демографічному (до 85 % населення планети) і політичному розвитку світу стало очевидністю. Як влучно зауважив директор Інституту Африки Російської Академії Наук Васильєв О.М.: «Найбільша революція XX ст. полягала не в радянській і китайській революції, а в тому, що білі жінки перестали народжувати. Через 100 років Захід вимре або виродиться. Людство зміниться докорінно» [7]. Ця зміна вже отримала свою назву – «афроазіатизація світу». Її темпи вражають: за дуже короткий за історичними мірками термін, з 1950 року по теперішній час, населення Африки збільшилося в 4 рази, Індії – в 3, Китаю – в 2,4 (китайців могло бути на 400 млн більше, якби не суворі заходи по обмеженню народжуваності). У 2000 р. в країнах західної цивілізації проживало 11% населення світу, а в 2025 р. згідно прогнозам їх буде вже тільки 10% [8].

Одночасно відбувається процес масової міграції вихідців із незахідних країн, які у великій кількості осідають на Заході, внаслідок чого самі західні країни стають більш «смуглиавими». Значна їх частина (вихідці із Сирії, Афганістану, Іраку, Пакистану та ін.) нині налаштована вороже до цінностей сторони, яка їх прийняла, що створює для останньої неабияку внутрішню небезпеку разом із тиском на її соціальну сферу.

Основними характеристиками орієнтації, які відрізняють її від вестернізації можна визначити:

- *Природа* – головна складова східного ідеалу, на Заході це *особистість та машина*.

- *Раціональність та індивідуальність* є особливостями західного менталітету, на Сході – *ірраціональність, споглядальність, аскетизм*.

- *Колективізм-індивідуалізм, антитеза Сходу та Заходу*. Національні квартали, об'єднання та союзи створюються іммігрантами саме зі Сходу.

- Західна культура націлена *зовні*, тоді як орієнтальна культура прагне до досягнення *внутрішнього* світу людини.

- Схід тяжіє до *запозичення та подальшого синтезу з власними традиціями*, Захід до *домінування та нав'язування*.

Отже, «орієнтація» та «вестернізація» не тільки дуже сильно розрізняються своїм характером і особливостями, але взаємно доповнюють один одного в глобальному співтоваристві народів. Нинішній «наступ» Сходу об'єктивно обумовлений процесами світового розвитку. Зараз людство вже відчуло межі свого зростання. Людям, так чи інакше, доведеться зайнятися упорядкуванням своїх відносин з природою і один з одним. Новий період буде не часом енергійного Заходу, а буде прагнути до гармонії Сходу. Але це лише етап в майбутній історії людства.

Список використаних джерел

1. Мегатренды. Основные траектории эволюции мирового порядка в XXI веке: Учебник / под ред. Т.А. Шаклеиной, А.А. Байкова. – М.: ЗАО Издательство «Аспет Пресс», 2013. – 488 с.

2. Эдвард В. Саид. Ориентализм. Западные концепции Востока / Пер. с англ. А. В. Говорунова. - СПб., 2006. – 637 с.
3. Campbell C. (2007) *The Easternization of the West: A Thematic Account of Cultural Change in the Modern Era*, Boulder: Paradigm Publishers. – 448 p.
4. Rachman G. (2007) *Easternisation. War and Peace in the Asian Century*, London: The Bodley Head. – 237 p.
5. Ма Keyao (马克垚), *An Investigation of Ancient Autocratic System* (《古代专制制度考察》), Beijing: Peking University Press, 2017.
6. Ключевский В. О. Собр. Соч.: В 9 т. - Т. 1–9. - М., 1987-1990.
7. Колониальные империи и неоколониализм в свете кризиса современного миропорядка: возможность переоценки? (круглый стол) // *Азия и Африка сегодня*. - 2004. - № 7. - С. 26.
8. Рябченко, Н.П. *От глобализации к глобальной цивилизации*. – Владивосток: Дальнаука, 2012. – 263 с.